

НИГИНА НИЁЗ

ХОТИНИМНИ МЕН
ЎЛДИРМАДИМ

821.512.133/H 55

821.54 133

H-55 2021/51-29

Горина Руз

Роткинский лес

Борщ на смл

г. 2018 г. 1045

382500

2021/51-29

НИГИНА НИЁЗ

**ХОТИНИМНИ МЕН
ЎЛДИРМАДИМ**

«NOSHIRLIK YOG'DUSI»
ТОШКЕНТ – 2018

УДК 821.512.133-3

ББК 84(5У)6

Н 55

Нигина Ниёз.

Хотинимни мен улдирмадим: Ҳаёлий кисса ' Нигина Ниёз (Мавлуда Иброҳимова). –Т.: "Noshirlik yog'dusi" нашриёти, 2018. 104-б.

Беайб парвардигор. Ҳамма ҳам хато қилади. Аммо баъзан инсон шундай хатолар қиладики, у бир умр қора куланка бўлиб, шу одамни таъқиб этади.

Асарнинг бош қаҳрамони Аслбек ҳам шундай ечимсиз ҳолатга тушиб қолади...

ISBN 978-9943-5062-3-7

© Нигина Ниёз (Мавлуда Иброҳимова), 2018

© «Noshirlik yog'dusi» нашриёти, 2018

Ю4х718
2018

Бозор бозорда бари бир... Одамнинг куплигини, утиргани жой йук. Ҳамма какқайиб турибди. Бир машина келса, ҳамма гувва ёпирилади. Ҳар тоифали одамлар, орик, семиз, новча, пакана..., аммо ҳаммасининг қуллари... қуллари қадоқ. Яна Асилбекка ухшаган «конкретний» йигитларам бор. Энди «конкретний» дегани, миждовланмай ишни пушт калласига ҳал қиладиган дегани-да!

Буларга талабгор олифталар бели эгилмайдиганлар аслида. Энди-да, ишбилармон, бек... Э йук, бе йук мардикорларни сан-санлаб, териб олишади-да, машинага босиб олиб кетишади. Асилбекни биров чақирмадиям. Ягриндор, баланд буйли, бир уришда ҳукизни ағдарадиган бу йигитдан чучишди, шекиллида! Кузлари... кузлари бежо унинг. Яқинда турмадан чикқани пешонасига тақиллатиб уриб қуйилгандай. Хуллас, унча-мунча одам юрак ютиб келолмади, олди. Етмаганига кумуш тиши-ю, билакларига солинган суратлар бу шуринг қурғурни багтар қурқинчли курсатади. Тишлари.. муштлашувда синавериб, охири мана, кулганда таҳдидли яраклайдиган кумуш тиш қуйиб олди. Йигитнинг гулини тишидан билса булади-да! Муштлашмаган эркак эркакми? Бе... Ҳа, энди «мужик» булгандан кейин муштлашади-да! Уч-турт бор камалиб ҳам чиқди. Лекин... бировнинг молини уғирлабмас, пичоқбозлик қилиб камалди. Биринчиси мелиса болани деб булди. Ғирт кайф, кучанинг уртасида турганди, мелиса бола келиб:

– Йулни бушат, – деди. Буям буш келмади.

– Айланиб ут! – деди.

– Истаган жойимдан утаман! – деди у.

– Истаган жойимда тураман, хушингга келадими?!

– деди бу. Хуллас, охири мелиса йигит хужжати кетди. Асилбек буни катта кетганликка йуйди.

– Ие, ҳали «мент»мисан! – деди Асилбек хужжатнинг учидан ушлаб ёқимсиз тиржайганча. – «Мент» одаммас, биласанми? Энг пасткаш миллат, тушундингми? Бу хужжатингни энангга курсат! – деди-ю, гувоҳномани отиб юборди «Мент»ни ит қилдим, деб зўрлигидан завқланиб қулди. Кейин мелиса бола бунинг устидан қулди. Судда! Шу баҳона уч йилга кесилиб кетди. «Уртада мелиса бола оғайнилари бошлаб келиб, муштлашув ҳам бўлганди-да. Бу ҳам шайтони қузиб, пичок уқталганди, ушанда. Кейин эса... хотини Холидани деб қамалди. Эсласа, пешонасига чуғ суқилган хуқиздай ер депсиниб, ҳаммаёқни бузворгиси келади. Хотинларни қургани қузи йук... Мана энди қамоқдан яримта бўлиб чиқди. Гавдаси бўлгани билан ичи тукилиб бўлган. Чикдиям, ўпкасини тулдириб нафас олдиям... Энди эса ишсиз сарсон. Дарров иш топиб, одамларга ухшаб хархашасиз яшамокчи эди. Яхши киз топилса, уйланаман, деганди. Булди-да энди. муштлашиб ҳам булди, арок ичиб ҳам тўйди. Холида улганидан кейин ҳаммасига «крест» қуйган. Аммо ҳеч ким ишга олмаяпти-да, уни. Мажбур, мардикорга чиқаяпти. Шундан уч-гурт минг орттирди ҳам. Уйланаман деса, киз йук. Унга келганда хотин қаҳат. Бу ердагилари бузилиб кетган, бир им қоқса, қуйнига қирадиган. «Вижир-вижир» қиладиган аёлларни ёмон

куради. Хотинам бир даҳмаза-ю, бола-чақа қилиш керакми, ахир! Биттасини кўрди, мана. Нимага эришди, 10 йилга кесилиб кетди, битта товук мияни деб. Узибиям, буниям бошига етди. Аҳмоқлигида упани яхши курганди. Ёлғиз кўрди дегунча, бағрига босиб, упиб ташларди. Бир балони бошламасин, деб ота-онаси тезда уйлантириб қўйишди, Холидага! Ана оқибат. Уйланди-ю, Асилбек мушукдай юввош тортди. Лекин... Холида унга буй бермади. Уни севганмикин, узи. Ёки тазйиқларидан кўрқиб, тегдимикин?! Ҳалиям, орадан ун йил угибам, ичини иг тирнайди. Боласининг онаси эди... Боласи... унинг боласимиди?! Билмайди, билмайди...

Бир пайт тим қора Лимузин ярақлаганча майдончага яқин жойда тухтади. Ичидан новча, қора кузойнак таққан оқсуяк, қоқсуяк одам тушиб келди. Ёнида урта яшар ёрдамчиси ҳам бор эди. Одатдагидай ҳеч ким ёпирилмади. Ҳамма жим бўлиб қолди. У эса тўппа-тўғри Асилбекнинг олдига келди. Худди хукиз танлаётгандай, бошдан оёқ разм солиб чиқди. Ёмонмас-а, дегандай ёнидаги гумаштасига им қоқиб қўйди.

– Хуууш... – чузиб деди оқсуяк. – ЗФКмисан?

– Нимайди? – эисаси қотди Асилбекнинг.

– Жириллама! Яқинда чиққансан, шекилли...

– Нима терговчимисиз?

– Сен боп бир иш бор. келишсак, яхши тулайман, – деди новча юзига ақлли тус бераркан.

– Одам улдирмайман, угирлик қилмайман, тушунарлими, брат! – деди Асилбек уни мепсимамай. О лифта унга ялт этиб қаради-ю, «ҳиҳ» деб кулиб қўйди. Уни «брат» дегани эрини туюлди шекилли.

– Биринчидан, ман санга братмасман, иккинчи-

дан, жа, яхши тарбиялашибдими, а? «Губба»га куп тикишган шекилли-да!

– Қаёқдан билас, сизам «утирганмисиз»?

– Учир..., – олифта Асилбекни ҳақоратламоқчи булди-ю, гавдасидан чучиди. Эзиб-пезиб куймасин яна. Унга айнан шунақа йигит керак. Без, ҳеч нарсадан тап тортмайдиган. Анави намозхон эса... анча буш. Икки кунда узини олдириб куйибди. Кейинги пайда куриниши ёмон. Бир-бирига эш булар. Бу касофат дачани нега уша жойга қурди-я! Калла! Ҳамма гапирди! Қурма деди, яхши жоймас деди. Ҳаммани бир гийин килиб, тоғ орасигача итдай булиб йул солиб, қурди. Ана энди бузмоқчи? Дами ичида...

– Куп одам олмайман. У ёқда битта шеригинг бор. Атрофи жаннат, ҳавосиям биллурдай. Иш баҳона, мазза килиб дам олволасан...

– Дача қуряписизми? Гишт куйиш керакми?

Бойвачча кулди. Унинг соддалигидан.

– Камбагал гишт куйиб, иморат қилади, ука! Ман бузяпман...

– Бузяписиз, нимага?

– Бузаманми, қураманми, санга нима? Айтган ишни қил булди-да... – олифтанинг авзойи узгарди. Шу боис Асилбек ҳам индамади. Одам қурган дачасини яхшилиқдан бузармиди, бир ишкали чикқандир-да!

– Хитланадиган ишмасми, деп сурадим. А так, мани ишим йук, – деди у бепарво. – Келишсак, ишлай-вераман...

Олифта ёнидаги гумаштасига шивирлаб бир нима-лар деди. Кейин, йигитга кибрли назар ташлаб:

– Бир ойда қанча топасан узи? – деб суради.

– Так, – буш келмади Асилбек ҳам. – Бир ярим,

икки минг доллар атрофида!

Олифта қаҳ-қаҳ отиб кулиб юборди.

– Оббо, обқоч-а, обқоч! Қатта боракан шунақа нарх, менга ҳам айт, помошна булай. Хўш... , – кузини қисиб уйга толди у. – Эндиин... буладиган гап қилайликда ука, жа осмондан келма санам. Бизам пулни супуриб олмаяпмиз! Ойига саккиз юз – долларда!

Асилбек ҳам паст тушгиси келмади. Аслида шунга ҳам жон-жон деб турганди-ю, гурур чатокда:

– Озроқ кушинг ака, бузиш куришдан оғир билсангиз. Ишига яраша-да, нархиям.

– Хуп бупти, 50 кушдим. ана! –

– Гап йуқ! – деб юборди Асилбек ҳам. Бу қилтириқ баъзи бойларга ухшаб, бир сумнинг устида уладиганлардан эмас экан, деб хурсанд булди ичида.

– Факат, пулни ҳафгалик қилиб берсангиз! Жа пулсиз қолмайликда! Ишқилиб, у-бу егинг келади, кийгинг келади. Кейин орада бир шаҳар тушаман.

– Бупти, бу ёғини манов Бахтиёр аканг билан келишоврасан. Манга иш битса булди! – Ҳалилбей деганлари қора лимузинига утириб жунаб кетди.

40 ёшлар атрофида, урта буй, қисик куз одам уни оқ Матиз томон бошлади.

– Йулдан бозор қилволамиз! – жилмайибгина деди Бахтиёр ака. Кулганда кузлари қисилиб кетди. «Вит-витлатиб» эшикларни очиб, машинага чиқишди. Йулдан гушт-пушт, нон-пон, мсва-чева олинди. Бахтиёр ака худди бу унинг югурдагидай ҳамма иппни Асилбекка буюрди. Йигит индамади. Ёш келса ипга дейишган-ку, ахир. Аммо Бахтиёр ака деганлари анча пухта, шекилли, нарса олишням болади. Нархни чўрт ярмидан кесади... Дехқонларнинг жон-пони

чикиб кетса ҳам пинак бузмайди. Баланд келганларга бир уқрайса бас, овози учади. Ёкимсиз нимасидир бор бу одамнинг.

Асилбек нарсаларни юкхонага жойлаб, Бахтиёр аканинг ёнига ўтираётган эди, у:

– Орқага утиринг! – деб тунгиллади.

Асилбек ҳайрон, бунга гаши келган булса-да, орқага утди. Қайтага яхши, жой кўп, керак булса ётиб кетади. Машина жойидан жилди. «Бу ҳам Худога таваккал-да!» – ўйлади Асилбек ичида. – Қаёққа кетаяпти, нега кетаяпти? Манави одамлар кимлар? Яхши одамми, ёмонми? Нияти қанақа, билмайди. Дачасиям тоғ орасида. одам оёғи етмаган жойда. Қора тоғ дейишармиш у ёқларни. Олдин эшитмаган. Қора тоғ... ишкилиб яхшиликка бўлсин. Жияни Норматниям чақирволади, кейин. Нима уй бузиш... Ҳеч курса, «у ёғи унақа бўпти, буёғи бунақа бупти», деб жигингга тегмайди, ҳеч ким. Гурса-гурс бузасан, кетасан. Асилвойга ишми шу? Ойдинда оёғи килади. Кейин... яқин-атрофда санаторий, дом отдих бордир... Битга-яримта жонон тузогига илиниб қолар... Унинг гавдасини курган қизлар чинқирворади. Мушаклари коптоқдай уйнаб ётади. Ҳамёни каппайган булса, қизларга яна нима керак...» Бахтиёр ака узига бино қуйган бу йигитни боядан бери зимдан кузатиб келаётганди. Орқага утинг, дегани малол келиб, унга руйхушлик бермади. Ҳа, энди эҳтиёт бўлган яхши-да! Одамнинг кимлиги пешонасига ёзиб қуйилмаган-ку! Шу хатосини тuzатмоқ ниятидами, Бахтиёр ака суради:

– Қаерликсиз, оғайни? Ота-онангиз. оилангиз борми?

– Асли Шаҳрихонданман. Ота-онам акам билан ту-

ришади. Мен тирикчилик қайғусида бу жойларга келиб қолдим. Оилам...

– Фарзандлардан нечта?

– Уғлим бор, қайнонамни қулида қолган.

– Ие, келин-чи?

– Улган!

– Э, аттанг. Худо раҳмат қилсин-э, ёмон булган экан-ку! Касалмиди?

Асилбек бошини эгди. Оғир хурсиниб олди-ю, гапиргиси келмай деди.

– Ҳамма касал булиб улмайди-ку. Энди ҳаёг эканда... Йукса юрармидим, дарбадар.

Орага оғир сукунат чуқди. Бир оздан сўнг Асилбек суради:

– Дачани нега бузади. Шунисига вабише тушунмадим. Сотса бўлмасаканми?

– Э... кимам оларди. бу дачани! – деб юборди Бахтёр ака. Кейин нотугри гапирганини англаб, тилини тишлади. Хурсиниб гапида давом этди. – Энди гапирса гап куп. Хужайиннинг кичик ўгли булгур ўшатда жарга йиқилиб ўлди. Шунга янга қўймапти, бузасан деб. Бузиб «строй матрал»ни сотмоқчи. Янга бузиб теп-текис қилиб юборинг, дачанинг нинасини ҳам олманг, деганди. Энди... Хотин киши-да, калта уйлайди. Уйни бузгани минан ўгли тирилиб келармиди?! Тоғу тош бўлса, бола-да, билмаган. Шухлик қилган. Шу бузаяпти энди. Сизларга қувват берсин. Қанча тез битирсангиз, шунча яхши. Манам бузчининг моқисидай у ёқдан-бу ёққа қатнашдан бездим. Жонга тегди. е! Қургунча-ку, улиб кетгандик. Ҳали курасиз, бир тунқанинг тагида. Атрофда на уй, на бирон жонзот бор. Аҳмок булиб йул солганимизчи, эссиз, эссиз...

Асилбек йулни эслаб колиш учун ойнадан ташқарига қараб кетди. Хумсондан Қирғизистонга қараб кетиладиган йул экан. Ҳали кетишаяпти, ҳали кетишаяпти... Бу кетишда Бишкекка етиб боришадиёв... Чорёғ тоғ. Яккам-дуккам дарахт, илон изи йул... Кун ҳам тикка келиб, беаёв киздира бошлади. Асилбек терлаб кетди. Баклажкадаги сувларнинг бирини олиб ичди. Ҳовучига қуйиб, юзларини ювиб олди.

– Уҳ, ҳақиқат боракану, – деб қуйди узига узи гапиргандай. – Бу хужайинам тошган экан-да, бу хилваттоҳни, настояши жунгли-ку, бу ер!

Узоқдан баҳайбат қоп-қора тоғлар куринди.

– Чурт, ростданам қора-я, – деб юборди Асилбек хайрон қолиб. – Тоши қорамикан-а?

– Э, ҳали қуп галат нарсаларни курасиз Асилвой, – деди Бахтиёр ака машинани сайхонликда тухтатаркан. Бу ер дарахтзор булиб, олдидан шовуллаб даре оқиб утаркан.

Уиноқи ирмоқлар тошдан тошга урилиб, кўпикланиб оқардики, кузни қувнатиб. Тепасида ингичка куприк. У ёғи тоғ...

– Тепада кулам бор! – кушимча қилди Бахтиёр ака йигитни куприк гомон бошларкан. Капотни очиб халталарни олди. Бигта халтани узи олди, қолган иккитасини йигитга тутқазди. Куприкнинг нариги томонида, тоғ ёнбағрида чала битган, икки қаватли кулранг бино кузга ташланди. Ромлари олинган ерлари қоп-қорайиб очилиб қолганди. Буни куриб йигитнинг кунглига бир совуқлик оралади...

Шу дам мунгли бир овоз келди. Йинглоки... дилларни уртайдиган даражада илғижоли, ҳазин, галати бир товуш...

Асилбек сесканиб атрофга қаради. Юкларини ерга қуйиб қулоқ тутди. Шу пайт тоғ енбағридан коптокдай тош юмалади-ю, йулда учраган майда тошларни шакирлатиб сурганча. шитоб билан шалошлаб сувга тушди.

– Нима бу? – чучиб Бахтиёр акага қаради Асилбек.

– Ҳа, ана мол ўтлаб юрибди-ю, тошни босворгандирда, нима буларди? – деди Бахтиёр ака лоқайд.

– Овозчи. овозни эшитдингизми?

– Қанақа овоз? – хайрон булди иш юритувчи. – Иссиқлабсиз шекилли-да, ука. Битта сувга тушиб чиқинг... чарчоғингизни олади.

Улар йулда давом этишди.

Хужайин буёғига ҳам йул солмоқчи эди. Орада фалокат булиб, ҳаммаси қолиб кетди. Падарига лаънат бу уйни! – суқинди Бахтиёр ака. – Тенага чиққунча белим чикай дейди. Энди... ёш булармидим. Чарчадим-э! Бу ёққа техника чиқолмайди. Шунинг учун ҳаммасини қулда қияббиз...

Ниҳоят, тоғдан юқорилаб, ҳовли саҳнига утишди. Ҳовли текисланган. аммо уртада қуму гишт уюлиб старди. Бир чеккада умивальник, унинг ёнида кир сочиқ осилиб турарди. Кир эмас, афтидан ювилавериб. гилдираб кетганди. Худди уй каби ромлари олинган бир хонага сим каловат қуйилган. кимнингдир ушандай охори кетган шими билан ёқаси яғир қуйлаги осилиб турарди.

– Агрофни урашмабдиям, – хайрон булди йигит.

– Э, бу ёққа кимама келарди. Онда-сонда чўпончулик йуқолган қуйини излаб қолмаса... одам келмайди.

Ҳаво мусаффо, атрофда қушлар сайрайди. аммо

бу ерда кандайдир оғирлик бордай... Асилбек бунинг нималигини тушунмаётганди. Бахтиёр ака қулини белига тираб, уртада дўппайиб турган қум-шағал олдига келди-ю, зардаси қайнаб кетди:

– Ие? Ҳеч бало иш кимапти-ю бу! Шлако-блокни кучир деб кетувдим. Вой, падар лаънат! Шорасул, хо Шорасул. Ука, қаттасиз? – чақирди у жаҳл билан. У белини ушлаганча хоналарни қараб чиқди. Йўқ. Ҳайрон бўлди. Бу пайтда Асилбек нарсаларни халтадан олиб, ҳовли чеккасидаги кароватга тахлаб қўш анди.

– Каёққа кетибди бу? – унга савол назари билан қаради Бахтиёр ака. Икковлашиб иморатнинг орқа томонига утишди. Шу ердан тоғ томонга бир машина сифтулик йўл утганди, бир томони жарлик, бир томони адир... тепаси тошли тоғ эди. Яна уша тарафда мавжланиб кул кузи а ташланарди...

Шу пайт Асилбек деворга суялиб утирган йигитни куриб қолди. Бахтиёр ака ҳам уни куриб бакириб юборди.

– Шорасул, иним?! Ие, сизга нима бўлди?

Йигит қилт этмади. Бир нуқтага қадалиб утираверди. На салом бор, на алик.

– Ука, бу нима утириш? – жони ҳалак суради Бахтиёр ака. – Мазангиз қочдимми?

– Туринг, туринг! – уни култиклаб тургазмокчи бўлди эркак. – Асилвой ёрдамлашворинг...

Нотаниш йигит индамади. Каловланиб савол назари билан Бахтиёр акага қаради. У маст одамдай узини эплотмас, гоҳ унг, гоҳ чап тарафга оғиб кетаверарди.

– У келди... – деди Шорасул худди узига узи гапиргандай қурқувдан кузлари чақчайиб. – Мен туш деб уйлабман.

– Ким келади, канақа туш...

– Уктам... Аскарликдаги дустим... – ютокиб на-
фас оларкан деди Шорасул. Тураётиб мушт булиб ту-
гилган кулларини очиб курсатди. Кафтидаги папирос
қолдигини Бахтиёр аканинг бурнига сукди.

– Қаранг... Мен чекмайман дедим, у чекди. Кетма-
кет чекди. Қолдиги қопти... – Бахтиёр ака Асилбекка
саросималаниб қараб қуйди. Кейин икков Шорасулни
судраб кетишди.

– Сув-пув ичворинг ука, қурқибсиз! – деди у йи-
гитни сим кароватига ётқизаркан, Асилбекнинг энсаси
котди.

– Тоғ жойда энди, қурқан... Бир узи қолувди... –
йигитни оқлагандай деди Бахтиёр ака.

Асилбек хайрон бундан батгар жойда қолиб, эти
тикраймаган, манов меров нимадан қурқибги шунча?
Ғирт дангасалиги стмагандай, «вос-вос» касалиям бор-
ов... Бир балоси булмаса, шудгорда қуйруқ на қилур,
деган гап бор. Узи камалиб чиққанидай, буниям бир
ишкали бордир-да!

Бахтиёр ака Шорасулга сув ичириб юборди. Кей-
ин чой-пой қуйиб, дастурхон тузади. Асилбек нари-
дан бери нонушта қилди-ю, ишга киришиб кетди. Иш
юритувчи ошга унади. Унинг айтишича, Дилшод де-
ган бир бола. овқат обкеларкан.

– Эрталаб амаллаисизда энди, иним, – деди Бах-
тиёр ака. – Лекин абед минан ужин законний булади.
Дом оддихники... Дилшодни тилпонини ёзволинг, ман
тайинлаб қуйганман, – жиз-биз қилаётиб деди у.

Қош қорайгунча Асилбек пешонабоғни боғлаб,
бирпасда ҳовлига шлакоблокни уйиб қуйди. Бахтиёр
ака йигитнинг чайир, қовушибгина иш қилаётганидан

хурсанд булди. «Бу Ҳалилбей деганлари хуп уткир болада, балони билади» деб куйди ичида. Тоғ-тошда куёш эрта ботади.

Салкин тушиб, майин шабада эса бошлади. Бу пайтда Асилбек дарё буйига тушган, ювиниш баҳона шу ерда утириб дам олди. Тошдан тошга урилиб, телбавор оқаётган сувни томоша килди. Тоғ гиёхларининг хиди, ҳашаротларнинг жур овозда чуриллаши кайфиятини кутариб юборди. Сувга бирикки шўниб, онадан янги тугилгандай булиб чиқди. Артиниб, сочикни елкасига ташлаб, тепага, уй томон кета бошлади... Шу пайт кунгилни уртовчи чинкирик эшитилди. Аёл кишининг мунгли овози эди бу. Худди бояги овоз. Асилбек тўхтаб атрофга аланглади. Аммо эътиборни тортувчи ҳеч нима пайкамади. У шундай туюлди, шекилли, деб уйлаб йулида давом этди. Кейин чиябуриларни эслади. Улар ҳам аёл кишига ўхшаб чинкиради, деб эшитганди. Бури бормикан... Давангирдай йигитга бури нима, итга ўхшаган нарса, деб куйди ичида. Асилбек ювиниб кайтганида ҳовли четдаги ёғоч кароватда чироқ ёқилган, ош сузилиб, шакароблар қилинган эди. Чироқ атрофида чивину парвоналар гуж-гуж уйнаб ётарди. Асилбек каровагга келиб утирди. Бахтиёр ака хонтахта тагига юмалатиб куйганини очди. Пиёлаларга куйди.

– Йигит тузувми, ош емайдимми? – суради Асилбек.
– У ҳам юзта-юзта қимайдимми, ошни уриб, гуппа ташламайдимми? Бир қотиб ухласа, «вос-вос»лари утиб кетарди. Манов ўғил боланинг иши буларди.

– Э, куяверинг уни! – деди Бахтиёр ака, Шорасул томонга ишора қилиб. – Қани олдик! Шу уйни тезроқ битказиб, тезроқ кетайлик!

Асилбек, пислани сипқорди-ю, юзлари ловуллаб, ишптаҳа билан ош ейишга киришди. Бахтиер ака бир икки ошам еб, уй томонга хавотирли қараб қуйди.

– Ошга чиқинг дегандим, ҳаяллаб қолди-я, бориб чақирай...

– Узим! – Асилбек дикка урнидан туриб, уйга кириб кетди. Кейин Шорасул билан қўлтиқлашиб чиқишди.

У ҳали ҳам узига келмаган, кўзлари ичига ботиб, киртайиб ётарди.

– Ақуркани куриб хайрон қолдим? – деди у Асилбекка. – Қаранг... Беломор канал. Ҳозир бунақаси чиқмайди. Сиз чекасизми, жура? – суради у.

– Чекаман, нимаиди? Ролтонми, Мальбороми, бўловради. Омма паст тамаки чекмайман. Упкани тешворади. Ҳозир носга утиб олганмиз...

Шорасул ҳам қаторга қўшилди. Аммо хаёли узида эмасди. У ақуркани яна Бахтиер акага кўрсатди.

– Қаранг, Беломор каналми шу? – иш юритувчи Шорасулнинг қўлидаги ақуркани тортиб олди-ю, отиб юборди.

– Намунча миғфовландингиз Беломор канал, деб. Нима бўпти, Беломор бўлса! Чиқмасаям, этикеткасини, босиб ташлашади. Ичи ҳашак бўлсаям, усти законний Мальборо бўп тураверади. Беломорни ғирт кашандалар чекади. Уни ҳам оладиганлари бор. Шундан фил ясаманг, ука! – деярли жеркиб гапирди бошлиқ. – Мана, помошна келди. Энди ишни икки кунда амаллаб ташлайсизлар. Узингизни қўлга олинг йигит. Бу нимасси! Ошдан енг, манавиндан қуйиб берайлик. Мана Асилвойни кўринг, ишниям боплади. ичишни-ям...

– Ман ичмайман, билас-ку, намоз уқийман! – деди йигит арокка гаши келиб. Иштаҳасиз ош ея бошлади.

– Агар, хафа булмасангиз, бир гап айтаман, – деди Шорасул. – Ман кетмоқчиман.

Бахтиёр ака унга ялт этиб қаради.

– Тавба, эсингиз жойидами, иним. Шунгаям кетадими, одам?

– Ёмон жой бу ер... Билдим, айтмасангиз ҳам билволдим. Пул ҳам керакмас. Жоним омон кетсам булди!

– Ие, бу нима деганингиз? Аввал бошдан ҳаммасини тушунтирганман. Худодан узгасидан курқмайман, деган сизмидингиз? Энди бунақа қиласиз?

– Мендан олдинам Пета деган урис ишлаган экан-ку! Анов Дилшод айтиб колди. Кулга чукиб улганмиш. Тутрими шу?

– Гапиринг, улгани ростми?

Бахтиёр ака Асилбекка хавотирли назар ташлади. Кейин:

– Дастурхонни йиғиб олинг, аввал ошга фотиҳа уқийлик, – деди.

Асилбек ҳеч нимага тушунмади. Фақат «манов ҳажи киз, ингир-сингир қилиб, кайфни бир тийин қилди», деб уйлади.

– Ман Дилшодни курай хали. Бунақа гап тарқатиб нима қилади. Уша Дилшодингиз бошқа гапни айтмадими? Уша уриснинг уласси ичволганини айтмадими?! Мастни ер кутармайди-ю, сув кутарармиди?! Чукканда кейин...

– Гап фақат бундамас, узим курдим-ку! Уктам келди, олдимга. Полқдошим...

– Ғалати буп қопсиз, алжиманг ҳар балони...

– Хуп, нимани кўрдингиз, жа? – гапга аралашди Асилбек қизиксиниб.

Аммо Бахтиёр ака Шорасулга уқрайиб қараб куйди-ю, унинг гапини булди.

– Намунча ваҳима қилдингиз? Буниям қувинг энди?! Сиз кетасиз, бу қолади, билдийми?! Узиз қочганингиз етмагандай, бошқаларнинг шаштини қайтариб нима қиласиз, йигит? Уйлаш керак-да, бундоғ.

Шорасул айтсамми-айтмасамми, дегандай уйланиб колди. Кейин:

– Э, эслагимам келмайди. Кўрдим-да... – деди гудраниб Асилбекнинг бояги саволига жавобан.

– Бу гапировради, – яна орага тушди Бахтиёр ака. – Парво қилманг, Асилвой. Сиз полвон йигитсиз-ку! Бундан баттарини кўргансиз. Дилшод келса, суранг, ана! Ичволиб, чукиб кетган, уша одам. Уласси ичган. Белий гарячка буп, кузига ҳар бало куринади буларнинг.

Шорасул жаҳддан қизариб кетди.

– Қанақа «белий гарячка» ни айтаяпсиз. Ман ичмайман-ку, ака. Намоз ўқийман-а! Кўрганни эшитган енгибди, деган гап боракан...

– Боя... ичгандан баттар эдингиз. Эркак одам сал узини қулга олади, хупми! Булар-булмасга узини ташлавормайди. Уят-э...

– Ҳай, майли, бу кишини айнитгим йук, – деди Шорасул Асилбекка ишора қилиб. – Лекин бу ерда жиддий бир гап бор. Ман айтолмайман. Айтганим билан ишонмайсизлар... Билганингизни қилинг. Аммо мен кетаман, гап шу...

Эрталаб ҳам совуккина нонушта қилишди.

– Аммо сиз шартни бузаяпсиз, пулни ярмини олас!
– деди Бахтиёр ака Шорасулга қараб. Шорасул индамади. Иш юритувчига норизо қараб қўйди. Эчкига жон, қассобга ёғ кайғуси, экан-да. дея ўйлади ичида.

– Кеча айтдим-ку сизга, кечдим, берадиган пулларингиздан, деб. Тани-жоним соғ булса, унақа пуллардан анчасини ишлаб оламан!

– Бупти, ихтиёрингиз, – деди Бахтиёр ака пинак бузмай. Кейин Асилбекка қараб уқтирди.

– Сиз ишингизни бушаштирманг, Ҳалилбей ваъдасида гурадиган одам. Яхши ишласангиз, пулингизни оширибам беради. Бир-икки кун утиб, бошқа «помощна» обчиқаман, сизга, хайми!

– Гап йук, ока! – деди Асилбек куксига уриб.

– Бейингиз туриб берса, бугани.

Асилбек уларни машинагача кузатиб қўйди. Шорасул ҳеч балони тушунмастган, калласи пуч, фақат биллақдаги кучига-да, ишонаётган манави йигитга ачиниб қараб қўйди.

– Жура, деди у. – Кечкурун, калима қайтариб ётинг-а!

Асилбек унга безрайиб қаради-да, «хих» деб кулиб қўйди.

* * *

Одам одам билан экан-да, эй. Улар кетгач, Асилбек ёлгизланиб қолди. «Барибир битта шерик булгани яхшийди-да, уёқ-буёқдан гаплашиб ишларди... Қушни-пушни булсаям майлийди, итам йуга...» ўйлади йигит. Кейин ишласам, вақт ўтади қабилда гишт кучиришга тушиб кетди. Тушгача анча иш қилди. Бир хонани бузиб булди, деярли. Бахтиёр ака

эксковатор керак, деганди. Ана тайер эксковатор-жонли. Қанча пули тежалди бу бойларнинг. Апиршапир гиштларни ҳам ховли уртасига тоғдек қилиб уюб қуйди. Тушдан кейин «балка» ларни кучиради. «Қиладиган ишни баҳолаб олса тузук, – ўйлади йигит. – Бир ойларда тугаб қолади, бу иш. Унда бутун бошли дачани 600 га бузадими?! Э, бунақаси кетмайди. Жа «хетр»да бу бойлар. Ҳозир битта шу хонани бузади, қолганини нархлатиб, кейин бузади. Бир уч юзча нарх қуяди-да, бир хонага. Вобшем ёмонмас». Асилбек илжайиб қуйди. Кузларга бориб уйлансаям буларкан... Уйланиш деса, юраги безиллайди. Холидадан кейин ... кунглига қил ҳам сиғмайдиган булиб қолган. Онаси уйланишдан гап очса «уф» тортганча даст урнидан туриб кетади. Уша куни уласси ичди. Дилини уртаб кетди бу товук мия... Уни деса улиб қоларди. Наташа эса... Унинг олдида ким бупти, ўша Наташа! Улфатларига – бу урис киз «запаскам» деб илжарди. Энди бу ёғи эркакчилик! Холида бўлса, шунга қизганиб... Уйиндан ўт чиқар, деганларидай «запаска» вазифасини ўтаган Наташа ҳам кимлигини курсатиб қуйди. Ҳа-а. ит қилди. Педараза... машинасининг аптечка ғаладонига ич кийими билан лаб бўёгини ташлаб қўйибди. Бошлади, аммо ёмон қилди! Учини олди. «Холида ота-онамга керак, сен эса менга кераксан», деб «хетрлик» қилган ўзимасмиди?! Хотиним-домработницам, деган ҳам ўзи. Ҳа, энди эркак киши бир ҳурликнинг васлига етиш учун нималар деб валдирамайди. Кейин унутворади. Анов лаққи Наташа унинг ҳамма гапларига паққос ишониб юрган экан! Унисиям товук мия, бунисиям... Эй, бундоқ каллангни ишлат... Эркак яхши курган аёлини ёлғиз ташлаб

хурлайдими?! Наташа билан 20 дақиқада ҳаммасига улгуришарди. Остонадан бошланган эҳтиросли бусалар ётоқда тугаб, ювиниб-тараниб чиқиб кетарди. Бир оғиз ахволинг қалай, деб сурамабдиям. Қиз бечоранинг ортидан «ув» тортиб йиғлаб қолишини билмаган экан. Аниқроғи, билмасликка олган. Керакми, шунинг проблемаси деганда, эй! Окибати бу булди. Аптечканинг ичига... Холида уни топиб олди! Асилбек муштини тугиб, тишларини гижирлатди. Тоғу тошга маъюс тикил анча, папиросини жони борича суриб, ут олмаган тутантирикдай буркситиб тутун чиқарди. Ун йил аввал юз берган воқеалар бир-бир кўз унғидан ута бошлади. Уша куни қайнопасининг гуғилган куни эди. Совғага хонимчаси заргарга алламбало тилло узук ясаттирди. Пулини Асилбек тулаган, албатта. Яна денг, бозорнинг додасини харид қилди. Икки кило сон гушти, кази-қарта-ю, қаймоққача... Холида эрининг буйнидан осилиб, икки юзидан чулпиллатиб упиб куйганида, Асилбекдай дев сариеғдай эриб кетсами?! Уғил тукқан хотин— эрка хотин булади, деганлар-ку! Угли Сардор бир ярим ёш, ушанда. Иккисини даст кугариб, чирпиратиб айлантирганди. Одатда хотини болали булгач, бежавотир, деб машинанинг орқасида кетарди. Шу сафар эрининг тантилигидан эриб кетиб, унинг ёнига утира қолганди. Сардор тушмагур ҳамма нарсани титкилаб ташлади... Охири... Олдидаги галадонни тортди. Асилбекнинг кузлари йулда, пималигига эътибор қилмади. Боласи қизил бир нарсани оғзига олиб борганини. Холида уни жеркаётиб, жим булиб қолганини эслайди, холос. Кейин уша нарсани очиб куриб, ими-жимиди сумкасига солиб куйди. Ҳозиргина чарақлаб утирган хотини булут босган

куёшдай учди-қолди. Асилбек қанадайдир фалокат юз берганини билди. Хотини тиззасида утирган боласини эркалатиб, унинг саволларига шахдам жавоб қайтараётган булса-да, ичидаги талотўп кузларидан сезилаётгани. Ҳатто ёноқларидан оқиб тушган куз ёшларини эрига билдирмай артиб ҳам олди. Бошқа пайт булганида уша нарсани олиб, эрининг башарасига отган буларди. Эрининг рудда утиргани, боз устига онасиникига кетаётгани учун, «суриштирув» ишларини кейинга қолдирди. Чунки, Асилбекнинг тутаб кетишини биларди-да. Йуқ, уринишлари бесамар кетди. Йиғлаганини курган шекилли, Асилбек шартта тормозни босди. Кейин хотини томонга угирилиб:

– Бир нарса булдими? – деб суради газабини ичга ютиб.

– Ҳеч..., – деди Холида маъюс, Сардорни уйнатган булиб. Асилбек жаҳд билан ғаладонни суғуриб олғудай тортди.

– Нимани олдинг, бу ердан? – деди у хотинига дук уриб.

– Ҳеч нима олганим йуқ! – зарда килди Холида ҳам.

– Ҳозиргина бир нимани олиб, сумканга солиб қуйдинг-ку! Шундан кейин тумшайиб олдинг...

Асилбек хотини томон энгашиб, жаҳд билан сумкасини тортиб олди. Ичини очиб, Наташанинг ингичка «лямкали», борми-йуқдай қизил ич кийими билан лаб буёғини курди. Утирган жойида ҳайкалдай қотди.

– Энди кунглингиз жойига тушдими? – жириллади Холида ҳам. – Бола шуни огзига солмоқчи эди, олиб қуйдим, – Холида хунграб йиғлаб юборди. Қурққанидан унга кушилиб Сардор ҳам йиғлай бошлади.

– Уччирларинг!!! – Асилбек шундай деб букирганча, машинани чинкиртириб орқага бурди. Зуриккан гилдираклардан ут чикиб кетди.

Холида боласи бир ёқда қолиб рулга ёпишди.

– Бормайман! Уйингизга бормайман! Машинани орқага буринг!

– Болага кара! – уни гуртиб юборди Асилбек. – Ҳаммасини уйда гаплашамиз.

– Ҳеч нимани билишнйям, эшитишнйям истамайман... Уйимга кетаман. Манавини... – сумкасини шарақлатиб урди Холида, – далил сифатида олиб қуяман... Судга!

– Бекорларни айтибсан! – чурт кесди Асилбек. – Уйдан бир қадам чикиб курчи!

– Нима қилардингиз? – ғазабдан гезариб деди Холида ҳам.

– Сўйиб ташлайман, эшитдингми, суяман!

– Буни билишса, – буш келмади Холида ҳам сумкага имо қилиб. – Акам сизни тикка суяди!

Асилбек индамади. Газни босиб, дарғазаб, карахт бир аҳволда қайси кучадан кетаётганини билиб-билмай, машинани ҳайдайверди. Хотини бўлса «ар-ар»килаётган боласини бағрига босиб, юм-юм йиғларди. Ора-сира «улганим яхши, улиб қуя колганим яхши эди!» дерди-ю, яна йиғлашга тушарди. Асилбек ғазабдан бугрикиб кетган, кузлари шохко-сасидан чиккудай, гуё машинани устунга олиб бориб урмоқчидай, бир вазоҳатда ҳайдарди. У узини босиб, Холидани юпатиш урнига пешонасига чўг суқилган буқадай пишқираётганди. Ҳа, у жинни, гирт жинни эди. «Пашшадан фил ясаш шартми. – деб уйларди ичида. – Шу фожеами энди! Ҳа, у эркак. нима бупти, бир-икки марта шу урисникига кирган бўлса...».

Машина доми, уз подъезди олдига келиб тухтади ҳам, қалтироғи босилмади. «Ҳозир, ҳозир ҳаммасини ўйлаб оламан» узини тинчлантиришга уринарди Асилбек. У машинадан тушди-да, айланиб келиб одд эшикни очди:

– Туш машинадан! – хотинига буюрди у.

– Тушмайман! – йигламсираб деди Холида. Асилбек ялиниб утирмади. Болани бир кули билан чириллатиб кўтариб олди-ю, иккинчи кули билан хотинини тортиб туширди. Машина эшигини оёғи билан тепиб ёпди-да, бир кулида боласи, иккинчи кули билан хотинини судраб уйга бошлади.

– Бормайман... кўнворинг, куйворинг мени, – хотини унинг кулидан чикмокка уринди.

– Гаплашиб олайлик, инсон!

Холида унга қараб ўқрайди.

– Нимасини гаплашасиз, нимасини! – Холида яна хунграб юборди. – Кечирмайман... икки дунёдаям кечирмайман, эшитдингизми?!

– Аввал эшит, барака топгур! Бу... бировга тегишли. Эслаб олай, ҳой...

Уларнинг бу аҳвол келаётганига ҳайрон қараб турган кўшни холага Асилбек боласини тутқазди. Ҳеч нимани тушунтирмай «шунга бир пас қараб туринглар», деди.

Икков уйга киришди. Уз уйи узига бегона туюлиб кетди. Бу дарпардалар, бу гиламу серрайган японча мебеллар юрагини сиқарди, ҳаммасини отиб, синдириб дабдала қилгиси келарди.

Холида ҳам худди бегона жойга келгандай диванга омонатгина утирди. Жикқа ёш кузларини эрига қадади. Бегонага қарагандай қаради. Нигоҳи ила «сен

шунақамисан ҳали» деётганга ўхшарди. Асилбек каловланди, узига ярашмаган бесунақай табассум қилди.

– Энди... Ҳалиги машинамни кира қилгани Самад оғайнимга бергандим, эсингдами? Шуники булса керак, – Холида жонланди. Асилбек гапи хотинига гаъсир қилаётганидан хурсанд хужумга утди.

– Одам эмас экан у! Машинани ишониб берсам... кара нима иш қиб юрипти, эшак. Бир-икки сўм ишласин, дебман. мен аҳмоқ, – Асилбек энди хотинини томаман ишонтириш мақсадида пешонасига муштлаб ҳам қўйди.

– Ҳали кулимга тушади-ку, дабдаласини чиқараман!

– Ёлғонни эпласангиз гаширинг, хупми?! Самадга машинани қишда бергансиз, сирпанчиқда минмайман, деб. Ундан кейин ичини минг марта тозаладим. Йук эди, анави иплос нарсалар. Самаддан ҳам текшириб олгансиз. Узи ҳам қарагандир, у ёқ-бу ёғига... Сизчалик аҳмоқмасдир, уйнашининг ич кийими аптечкага тикиб қўядиган! Буни бировга тункагани уялмайсизми?

– Тўғри, Самадга машинани қишда берганман... унда...

– Ўзингизники! Наташаники! – деди шартта Холида. Асилбек анграйиб қолди... Гуё бетон уйи кандилландили билан устига қулаб тушгандай бўлди.

– Сезиб юрардим, гумон қилардим... Шу киз куп телефон қиларди, сизга. Лекин... бунчаликка борасиз, деб уйламагандим. Машина... Машинанинг ичида-я, – Холида яна йиғлашга тушди.

– Қ-қ-канақа Наташа ... – деди Асилбек дудукланиб. Холида унга ўқрайиб қаради-ю, сумка

ичидан ич кийими билан лаб буюғини олиб, эрининг башарасига отди.

– Манавинақа Наташа! – деди у газаб билан.

– Жиннимисан эй...

– Нопукур, виждонсиз...

– Ман мужикман. билдингми?! Сени эса... сени яхши кураман... асалим, – шундай деди-да Асилбек хотинининг белидан кучмокчи бўлди.

– Тегма менга! – портлаб кетди хотини ва юлкиниб унинг бағридан чиқди. – Иплюс қулларингни теккизма, менга! Уша Наташангга уйланиб олгин. Битта хотинга қаноат қилмасанг, менга деса 2-3 тасига уйланиб ол. Фақат... мени тинч қуй. Мен эрини биров билан бўлишадиган хотин эмасман! Айниқса, сендек пасткашни...

– Ўчир овозингни! – бақирди Асилбек ҳам. Аммо хотини баттар тутди.

– Учирмайман! Бола билан ёлғиз қолиб кетардим. Ҳали командировка, ҳали киракашлик... Боламга қарай демардинг, хотиним ёлғиз демардинг... Бу пайтда ўша билан...

Асилбек ўрнидан туриб кетди.

– Ўчир, ўчир овозингни? – деди-ю, хотинини шапалоқлаб уриб юборди. Аммо Холида паст тушмади.

– Ур, ўлдир! – деди хезланиб. – Бундай шармандаликка чидагандан кўра ўлганим яхши.

– Ўзингни билвол, сен оппоқмисан... бурчакка тортсам жон, деб борардинг-ку... сал қолса...

– Нима сал қолса? Бу билан нима демоқчисиз?

– Бўпти... Наташани аллақачон йуқ қилганман. Ўзингни босвол, ўртада бола бор!

– Бола бор! – баттар жаҳли чиқиб кетди Холида-нинг. – Бола деяпсанми? Харом-хариш юриб, энди-ми, бола дейсан? Бола сеники эмас, билдингми сеники эмас!!! – эрининг кузларига чакчайиб деди Холида. Асилбекнинг юзига қон тепди. Бир ҳол-важохатда хотинининг тепасига келди. Унинг қулидан тортиб тургизди-да, елкасидан ушлаб силтади.

– Нима дединг, қайтар? Қайтар гапингни?

– Бола сеники эмас!!!

– Атай, уч олиш учун шундай деяпсан! Жаҳлимни чиқарма, дедим! Гапингни уйлаб гапир...

– Эрга-ю, кеч кучада юриб, бу уйга нималар булганини билармидинг... сен каттан ҳам билардинг...

– Холида хунграб йиглаб юборди. Асилбек бу янгиликдан серрайиб туриб қолди. Кейин хотинига каттиқ ушқирди.

– Унда кимники, гапир!

– Уйнашимники!!! – чинқирди Холида ҳам. – Уйнашимники!

– Учир овозингни... Ҳозир улдираман.

– Сен у ёқда Наташанг билан мазза қилганинда, бу ерда бошқаларам...

Холида гагини тугатолмади, келиб тушган каттиқ зарбдан даҳлизга учиб тушди. Қурққанидан балкон айвончасига қочиб чиқди-ю... Асилбек етиб келолмади. Хотинининг кичқирганини ва пардаларнинг тариллаб йиртилганини эшитди, холос...

* * *

Асилбек қандай қилиб пастга тушганини билмайди. Учиб тушдими, юрибми... ишкилиб пастда пайдо бўлиб қолди. Югурдики... уша томонга!

– Вой, тепадан биров тушиб кетди! – деб бакирарди қушнилардан кимдир...

– Тез ёрдам чақиринглар, хой тезроқ!

– Улмаганмикин ишқилиб? – икки-учта қушни бараварига югуришди. Холида ётган жойга. У бир асфальт булиб юз тубан ётарди, бошидан сизган қон аллақачон кулмакча ҳосил қилганди. Буни куриб, Асилбек, девдай йигит уша жойда чуккалаб утириб қолди. Сардорни кутарганча қушни хотин ҳам югуриб чиқди...

– Ёрдам беринг, ёрдам беринглар! – қаёкқадир узоққа қараб бакирди Асилбек. – Духтир, духтир борми, хой! Улиб қолади! У улади...

Бирпасда атрофга одам ёғилди.

– Тепадаги келин тушиб кетибди!

– Ойна артаётган экан, – деди биров.

– Эри урибди! – деди иккинчи одам.

Асилбек атрофдаги нарсаларни англайдиган аҳволда эмасди. Кимлардир уни Холиданинг олдидан олиб кетишди, стулга утқазди. Сардорни кутариб олган қушни хотин тинмай жаврар, у эса шу аёлнинг чакагини учириш учун башарасини гижимлаб ташлагиси келарди. Ниҳоят, Асилбек унга-да интилиб, тинмай чириллаётган Сардорни қулига олди, ўкраб йиғлаганча уни бағрига босди. Бу пайтда Тез ёрдам билан бирга милиция машинаси ҳам етиб келганди. Кутилмаганда оломон «оҳ» уриб юборди.

– Ёшгина экан-э! – деди биров. Худди жанозага келгандай ҳамма бараварига юзига фотиҳа тортди. Асилбек бир нима булганини сизди, болани қушни аёлга тутқазди-ю, уша томонга чопди...

– Холи-и-и... Холида-а!

Одамларни ёриб утган Асилбек устига оқ чойшаб ёпилган жабрдийдани замбилда кутариб кетишаётганини курди. Шундагина у қандай фожса юз берганини тушунди. Холида улган эди...

– Улди... Улипти..., – деди у секин.

Қанчалаб одам тепадан тушиб кетади, лекин улмайди. Унинг Холидаси булса, учинчи каватдан тушиб... нега улади? Нимага? Балки адашишгандир...

Асилбек ғалати булиб қолди. Қул-оёғи бору йукдай... Узи, вужуди парчаланиб кетгандай, қаерда турганини англолмайди ан даражада карахт эди. Анча пайт шу аҳвол туриб қолди.

– Амаки, телефонингиз? – деди қандайдир бегона бола. Кейин унинг қушниси Гулчехра опанинг уғли Омон эканини таниди. Телефони ерда ётар ва тинмай жирингларди. Асилбек телефонини ердан олди. Қайнонаси кунғироқ қилаётган экан. Беихтиёр тугмачани босиб, телефонни қулогига тутди.

– Қачон келасизлар? Қаердасизлар? Бир соатдан бери кунғироқ қиламан-а! – деди қайнонаси зардали охангда. Асилбек ҳеч нимани тушунмади. Негадир узи билмаган ҳолда:

– Ҳозир... ҳозир борамиз, – деди.

– Йулдамисизлар? – суради қайнонаси яна.

– Йулда?..., – деди Асилбек саволомуз, нега бундай деганига ҳайрон булди ва тугмачани босиб қуйди. Кейин булган воқеаларни эслашга уринди. Ичкарида жанжаллашишди. Асилбек Холидани урганидан кейин даҳлизга қочиб чиқди. Унинг даҳлизда йиқилиб тушгани шундоқ куз олдида турибди. Кейин хотини тура солиб балконга қочди... У ёғи нима булганини билмайди. Курмади. Ахир қандай қилиб деразадан тушиб

кетиши мумкин? Умуман тушунарсиз... Дераза очик қолганмикин? Ана, ана?! Бу товуқ мияга неча марта айтган у, деразани ёпиб юр, деб! Ана аҳволи энди... Кетди замбилда!

Кучада турган Асилбекни иккита сержант йигит келиб олиб кетди. Уни суроқ қилишди. Бир-икки кун нима қилаётганини, нима еётганини билмай гаранг булиб юрди. Кечалари ухлайдими, хаёл сурадими, билмайди. Факат... бир фикр тошдай босади юрагини. Холида улди, энди у йуқ... Асилбекни ҳар куни камерадан олиб чиқиб кетишади-да, суроқ қилишади. Терговчи жиккакгина, кўзлари ичига ботган, заҳар йигитки...

– Гумондор Маҳкамов! – деса, унинг қулогига худди «ув, ҳўкиз» деётганга ухшаб эшитилади. Унинг очик кесатиғи-ю, фитначи гапларига чидайди, тишини тишига босиб чидайди. Бу қилтириқнинг савол-суроғидан шундай маъно келиб чиқадики, гуё у хотинини деразадан итариб юборган, атайлабдан! Бунинг орқасида ким турганини Асилбек билиб утирибди. Қайнонаси, қайниси Гулом кунда-шунда! Қайнонасининг «бу иплосни камоқда чиритаман!» деб бутун даҳлизга аюҳаннос солганини ҳамма эшитди. Индамайди. Дами ичида. Ишга анов «тёлка»си аралашгани ёмон булди. Жуда ёмон булди шу. Агар шу очилсами, қайнонаси қиймалаб ташлайди, уни. Хотин – фитна. деб бекорга айтишмаган экан. Кобранинг қилган ишини қаранг. Бир одамни улдирди, бунинг фитнаси...

– Ўзийз тушунас-ку, брат, – деди у терговчига, гарчи уни улардай ёмон куриб турган булса-да. – Ман эркакман... манга бақирмаса йўқ эди шу ишлар.

– Хотинингизни нега урдингиз? Мархума улимидан олдин қаттиқ зарба еган экан. Бармоқ излари эса сизники...

Асилбекнинг энциси қотди. Унинг марта айтаяпти буни... Атайлаб, уни жиғига тегиш учун.

– Нима, сиз хотинингизни урмаганмисиз? Хотинингиз башарангизга чакчайиб, бола сеники эмас, уйнашдан булган деса, урмасмидингиз...

Терговчи қоп-қора золдир кузларини унга кадади.

– Йук, бунинг сабаби бошқа! – деди у маънодор қилиб. – Мана бунинг сабаби! – у Асилбекнинг олдига селофанга солинган кизил аёллар ич кийими билан лаб буёгини суриб қуйди. – Шулар жанжалга сабаб булган. Буни... уйингиздан топдик. Бу нарсалар мархумага тегишли эмас...

Асилбекнинг юраги «шув» этиб кетди. Бу ментлар ҳаммаёкни искаб юради... Асилбек жаҳддан, уятдан кизариб кетди. Огир хурсинганча, бошини чангаллади.

– Хуш, бунга нима дейсиз, шер йигит! – деди терговчи унга кинояли назар ташларкан. – Балки унинг кимлигини узингиз айтарсиз...

– Битта-яримга пастнинг иши-да, вей! Қасддан ташлаб қуйишган!

– Имм... шунаками? – унга синовчан тикилди терговчи. – Узингиз айтасизми ёки ёрдамлашворайми?

– Билсангиз айтовринг, нима қилас одамни хит қилиб!

– Наталья Михеева, Юнусобод 16, 10-уй, фалонинчи хонадон! – ана энди терговчи, юз фоиз ғалаба қозонганди. Асилбек обдон мушт еб, дабдаласи чиққан боксчидай шалвираб қолди.

– Билсангиз бупти, сураб-кистаб нима қиласиз?

Сизга мансабми шу! Одамларни калака қилиш...

– Гапингизни уйлаб гапиринг, Маҳкамов! Уртада одам ўлган! Бунн сабабини аниқлаш – мани вазифам!

– Вазифайиз бўлса аниқланг, аммо тухмат қилманг, хўпми?! – деди Аси ибек ҳам зардаси қайнаб. – Бу ахир, ман хотинимни улдирдим, деганимас-ку! Холидага яхши кўриб уйланганман. Яхши кўрардим уни. – Асилбек кукраига муштлади. – Манов эса, – у селофандаги нарсаларга имо қилди. – Шунчаки... эрмак эди. Хато қилдим, биламан...

– Кечириб қуясиз! – яна кинояли оҳангда деди терговчи. – Сиз уни эрмак қилмагансиз. Биз гражданданка Михеевани ҳам суроқ қилдик. Агар у эрмак булса, нега Григорийни дўппосладингиз. У Михеевага уйланмоқчи булган. Сиз эса уни бориб, дўппослаб келгансиз. Ёки бундан ҳам тонасизми? Сабаби Михеевани рашк қилгансиз. У билан муносабатларингиз жиддий эди. У сизга эрмак булмаган. Қайтага икковингиз бир булиб, шўрлик хотинингизни эрмак қилгансиз. Хуш, гапиринг энди? Сиз муаммо борки, муштингиз билан ҳал қилишга урганиб қолгансиз. Шунақами? Шунчалик ҳам урасизми, аёл кишини. Балки уни уриб, деразадан итариб юборгандирсиз? Балки шунга мажбур қилгандирсиз!!!

Сунгги саволни эшитиб, Асилбек важоҳат билан урнидан туриб кетди. Стулни бир тепиб қулатди-ю, терговчининг ёқасига ёпишди.

– Иплос!!! Қотилликни илмоқчимисан, ҳали! Қайнонамдан қанча пора олдинг, гапир?! Қанча олгансан?

Уша кезлари Асилбек билакдаги кучига ишонган хуроз эди. «Любойини на калена» куяман, деб

уйларди. Аммо уша куни терговчининг хонасига шитоб билан кириб келган иккита сержант йиғит кулини шундай қайирдики, Асилбек деганлари ихраб юборди.

– Упкангни босвол, ука! – деди терговчи ёкасини тугрилаб. – Буйнингга яна иккита статьяни илиб куймайин! Қилгиликни қилиб куйиб, манга дук киласан...

– Обчикиб кетинглар уни! Сал совисин!!!

Ана шундай нохушликлар билан бошланган ишнинг охири нима буларди. Атайлабдан қилишди, аввалдан келишиб... Бахтсиз ҳодиса юз бергани кундай равшан эдику-я!!! Булар эса... Э, ҳаммаси бир гур... Анов сарик илон ҳам тинчимабди, инида. Бу чаккани кам экан. Наташани терговга келганида куриб танимай қолди. Шуми... «сени севаман» деб, унга илондай чирмашган аёл шуми?! Лаблари кимтилган, кузларида уша... Асилбек чуқмоқчи булган мовий кузларида қахр ёнади. Йук, у мутлақо Наташага ухшамайди. Бегона... яна безрайиши-чи?! У уртада одам улганини умуман хис қилмаяпти. Ичида... хурсанд ҳамдир...

Асилбек унинг башпарасини гижимлаб ташламоқчи эди, у:

– Убери грязные руки свои! – деди пинак бузмай. – Каззёл!!! – ижирғаниб кушиб куйди у. Терговчига йиғи-сиғи қилганини куриб анграйиб қолди.

– Сендан ву артист чиқади, – деди Асилбек тишларини гижирлатиб. Наташа унга нарво қилмади. Вижир-вижир қилиб, уям бир балоларни тунқади, унга. Асилбек уни зурлаганмиш. Ҳамма ерда, уйдаям, ошхонадаям, машина ичидаям, кучадаям, ишқилиб-да! Ҳайвондан фарқи йуқмиш. Ундан қутулолмай шу ишни қипти, қаранг. Куйиб берса-ку, калласини узар-

ди, бу манжалақининг. «Хотиним – домработницам!» деганини минг марта такрорлади. Аммо узиям жазо-сини олди-ку! Маълум булишича, у мутлақо кийилмаган ич кийимини ташлаб қуйган экан. Бу ишни атайлаб қилгани фош булди. Аммо... икки ўртада... шурлик Холиданинг жони увол кетди-да! Асилбекни ун йилга кесворишди. Анов сарик илон эса уч йил шартли жазо олди. Энди эслаб ҳайрон қолади. Ушанинг нимасини ёқтирган экан, қандай қилиб «ётган» экан уша тасқара билан... Эссиз, эссиз Холида. Шу эшакларнинг касрига қолди. Аммо хотиниям фаришта эмас экан-да, Асилбек шунга куйди. Холиданинг уша гапларига ҳали ҳам чидай олмайди. Эсласа ичи... ичи ёнади...

Хуллас шунақа тушига кирмаган ишлар булиб кетди. Аламларини кул босиб қолди. У ҳеч кимга ҳеч нимани исботлай олмади. Шу чапанича феъли-ю. «утириб чиққан», деган тамғаси билан кимга нимани уқтирарди... Э! Аслини олганда хотинининг улимида айби борлини ичи яхши биларди. лекин... судда қайнонасининг «хотинбоз, бузуқи» деб юмма талагани, қайнисининг ҳезланиб, ураман, деб келгани кунглини без котирди. Қамокдан чиқибам улар эшигига мураламади. Боласиниям кўрмади. Суриштирди. қўшнилардан. Сардор 4-синфда уқияпти экан. Мактабига бориб яширинча куриб келди. Аммо юрак ютиб олдига боролмади, «отангман»деёлмади... Ҳа, уша гап, Холиданинг улими олдидан деганлари бунга йул бермади-да! «Тагига етаман, бунинг!» деб узига суз берди. Ушандан бери дили наमतдек чигал булиб ётибди. аммо у чидааяпти. Мажбур шунга... Кутилмаганда настандан биров чақиргандай булди:

– Бек ака, ҳов, Бек ака! Ким боор...

Асилбек чучиб узига келди. Одамнинг овозини эшитадиган кунам бор экан-ку, дегандай дили ёришди.

– Ҳов, лаббай! Келаверинг, кимсиз? – овоз берди Асилбек.

– Ман, овқат обкелувдим. Бахтиер акам айтувмидилар, Ман Дилшодман!

Шу дам Асилбек ховлидаги тахта каловат епида ок халта кутариб турган йигитни курди. 20 ёшлардан ошган. куркамгина йигит халтани каловатга куйиб, у билан куришмоққа чоғланди.

– Ҳорманг, энди ака! Ишлар булаяптими? Чарчамаяписизми? Овқат обкелувдим, иссинида еб олинг...

Асилбек у билан чаққон куришиб, чой куйиб юборди, дарров дастурхон езиб, борини келтириб куйди-да, халтани очди.

– Тепага чиқинг, ука! Бирга овқатланайлик! Зеркиб улай деяпман, икки-уч кундан кейин шоғоллардай увилласам кераг-ов...

Дилшод кулиб юборди. Кейин кетмоққа шайланди.

– Машинам... пастда қолувди. Ишлар бор...

– Кутиб туради, уша ишлар! Чиқинг, тепага! – буюрди Асилбек. – Икки кундан бери биринчи марта гирик одамни куриб турибман. Инсоф қилинг-да сизам, жура. – ҳазиллашди Асилбек. – Би-и-ир отамлашайлик! Асраб куйганим бор.

– Э, ака, бу ерда ичмасейз яхшийди... Назар тушган жой бу ерлар... Ғалат ишлар булди... янганинг углини эшитдингизми? «Шарик баҳ, баҳ», «Шарик бери кел», деб жарликка тушиб кетибди. Урни-тагида йук ит курунганмиш. Анов мастравой пиён бор-ку Пета, шуям кулга чукиб улди.

– «Ғишт» булиб ичволган экан-ку, Бахтиер ака айтди, – нон синдириб, халтадаги кострюлкани оларкан, деди Асилбек.

– Ичганликка ичгапди. Умуман, у доим кайфда юрарди. Ну, чукмаганди. Бу сафар... кул ичидан биров чақирганмиш...

Буни эшитиб, косаларга кошқда овқат сузаётган Асилбек «қаҳ-қаҳ» отиб кулиб юборди.

– Воҳманинг уйи экансиз-ку, ука... обқочиш ҳам эви билан-да, – кулиб деди полвон йигит ва «асраб қуйган» шишасини очишга тутинди.

– Қурқитяпти деманг-ку, очиги, бу ерда чупонлар молам боқмайди. Эскитдан гап юради. «Шайтон куприк»деса ҳамма билади. Фақат анов... «Стиляга» бейингиз биззи гапни гап демади. Ким биландир гаров бойлашиб, шу ёкка уй солибди... Ишқилиб-да, ана энди боласидан ажралиб утирибди. Халқ йуқ нарсани гапирмайди, ака. Энди... эҳтиёт булинг, дейман-да!

Асилбек бодринг билан помидорни йирик-йирик қилиб кесди-да, туз сепди. Кейин пиёлаларга арок қуйиб, Дилшодга узатди. «Қани олинг, олинг» қилиб, узининг пиёласини бир кутаришда бушатди.

– Олинг, Дилшодбек, қани овқатга қаранг!

Аммо Дилшод ичмади. Ирмига овқатдан олиша бошлади.

– Оббо сиз-ей, икки кундан бери шу ерда ёлғиз туриб, ҳеч вақо пайкамабман, қаранг... фақат биринчи келган куним ғалати овоз эшитилгандай булди. Биров эзилиб йиғладими, қуйладими билолмадим. Кейин тепадан бир тош ваҳима билан сувга шалошлаб тушса, денг. Бахтиёр акага айтсам, иссиқлабсиз, ука сизга шунақа туюлган, деди.

Дилшод деганлари бош чайқаб кулди.

– Ёмон «хетр» киши-да, у. Курқмасин, деган, ўзи балони билади. Бовам бир йили, шу ерларда куйларини утлатган экан, чайла курволиб. Тайёр сув, ут-улан мул...

– Ҳамма гапировради, ойдай жой булса, намозимни укиб, калимамни қайтариб ўтиравераман. Биров мани миннарс қилармиди, эй дебди. Орадан бир-икки кун утиб, қишлоқнинг ҳисобчиси Райим ака кеб қопти.

«Бу ёқларда Райимнинг нима иши боракан, – деб уйлабдилар бовам ҳайрон. – Бурнини сукмаган жойи йуг-а, бу исковучнинг, – дебдилар ичларида».

Ҳисобчи шошиб келиб:

– Янгамнинг мазаси йук, тез борармишсиз? – дебди. Ушанда Ҳожархон бувим дадамга ҳомиладор эканлар.

Бовам шошганча:

– Ие, вой... , – дебдилару ҳеч нимани суриштирмай, йулга отланибдилар.

– Сурувга балоям урмайди. Олапар караб утиради, – дермиш у. Яна бовамни йулга бошлаб:

– Ман калта йулни биламан, – депти-да тепага. – Дилшод қора тоғ томонга ишора қилди. – Тоғ томонга бошлаб кетибди. Бовам ҳам шошганда «билса-биларда» деб, эргашиб кетаверибдилар.

«Ўзи йул битта эди-ю, калта йулни бу қайдан биларкан», деб ҳайрон булармишлар яна. Ана етамиз, мана етамиз қилиб, кетаверишибди. Қишлоқ уйлари куриниш урнига, ҳамма ёқ тақир тош, тоғмиш... Бир пайт бовам тусатдан Райим аканинг аллақачон ўлиб кетганини эслаб қолибдилар-ку... У ёғи нима булганини бовам эслай олмайдилар. Ҳушдан кетганлар.

Уч кун деганда, излаб, тоғлар орасидан бовамни зурга топишган экан.

– Уша ҳисобчи Райим акани тириклигида бовам роса урган экан. Куп гирром иш қиларкан-да. Қачон қарама ҳисоби чатоқ чиқармиш. «Раис бува айтдилар, биз кичкина одам» дебгина қутуларкан. Ўша сафарам «раисни буйруғи» дейишига қарамай, бовам уни роса тепкилаган экан.

– Омма бу – Райим чагоқ – қасдини олди! – дердилар бовам шу воқеани эслаб. – Сал қолса, Қора тоғда улиб кетардим, шоғолларга ем булиб, – дердилар. Шунақа гаплар, ака. Атдыхаюшийларам биледи, бу жойларни. Фақат... анов қайсар бейингиз гапга унамади. «Ман унақа ажина-пажинага ишонмайман» деди.

– Анов ака бор-ку, Шорасулмиди оти? Шу акаям кетиб қоптими? Нима бупти унга, сиз шу ердამидингиз?

Асилбек пислага ароқ қуйиб куҳ-куҳлаб ичиб олди-да, деди:

– Биз келсак, уйнинг орқасида узини билиб-билмай утирган экан. Нуқул «бирова келди» дейди. Қулида «акурка»... У чекди, қаранг «Беламорканал»! Ҳозир бунука папирос чиқарилмайди, дейди. Очик-ёриқ ҳеч гап айтмади. Фақат кегаман-о, кетаман, деб турволди. «Пулиям керакмас!» деди. Шу... нимадан бунча қурққан, билмайман.

– Ана курдингизми?! Сиз бусайиз, ишонмайман, дейсиз. Шу акаям, ке иним, деб абедга чакирарди. Зеркиб кетдим, дерди. Галатироқ одам эди, шу. Ҳеч гапирмасди. Ичимдагини топ, дейдиганлардан эди. Манга адрес, тилпон берувди. Шаҳар тушсанг, кирарсан. Бир чой қиб бераман, деган.

– Ҳмм... шунақами? Манов чойдан яхшимасми?!
– Асилбек қувлик билан ку! кисди-да, яна пиёлаларга ароқ қуйди.

– Сиз ичмаяпсиз-ку, ука! – деди у Дилшодни ичишга қистаб.

– Омма, сиз куп ичаяпсиз, ака. Бунақа жойда ичиб булмайди, узи, – деди у ташвишланиб. Асилбекнинг энсаси қотди. «Энди шу мишики менга ақл ургатадимми?» деб ўйлади у узича. «Насихатингни энангга қил!» дегандай норозиланиб деди:

– Шу булмаса, ука, – шишага имо қилди Асилбек. – Ман тирик қолмасдим. Мана ҳозирам. На қушни бор атрофда, на битта тирик зот. Одам ғалат буб кетаркан. Ҳамма кучиб кетгану, тоғ-тошда, умуман дунёда воб-шем, ёлғиз қолганман. Абсалютна ҳамма нарса м-ъ-носини йўқотаркан. Мани... ичим ёнади, брат, – деди Асилбек. Унинг кайфи ошиб қолган, кузлари сузилиб, юзлари бугрикиб кетганди. Дилшод деганлари унга қарай туриб бир дарди борлигини гушунди. Индамади. Асилбек эса алжиб, йиғламсираб гапирди:

– Фақат шу... , – шишага ишора қилди у. – Шайтон суви манга бас келади. Ҳовуримни босади. А так... ман улган одамман, ука. Ун йил олдин улганман. Мани кумиб, устимдан тепкилаб ҳам кетишган.

Дилшод унга ҳам ачинди, ҳам гапларига тушунмади. Бошқа томондан ичволиб ҳар балони валдираяпти, деб ўйлади.

– Э, брат нималарни курмади, бу бош. Энди... ҳаммасига тупурганман. Ниятим фақат пул топиш! Қараб тур, ҳали шохлардай япамасамми, Асилбек отим Заифбек бусин! Сан гувоҳ, ука, кулни ташла!

Дилшод унга қараб кулди ва шарақлатиб кул гаш-

лади. Чиндан ҳам узи қупол булсаям, қош-кузлари коп-қора, келишган бу одамнинг узига тортадиган қандайдир сеҳри бор эди. Яна ҳовли уртасида тоғдай уюлиб турган бетон тўртбурчак гиштларни куриб, бу одамга нисбатан ҳаваси ортди.

– Шууунча шлакоблокни бир узингиз бузиб ташладингизми? – гиштларга имо қилиб деди йигит. – Икки кунда-я!!!

– Нима қиламан, энди. Алаамимни ишдан олаяпман.

– Эксковатор бун кетинг-э! Бейингиз яхши тулаяптими?

– Ёмонмас. Гапига «отвечат» қиладиган мард одам экан. Пулдап кочмади. Бизам шунга яраша елкани ягир қилиб ётибмиз, ана! Ҳа, айтганча, сурамоқчийдим. Ужинга, домотдихингга ўзим борсам-чи? Танса-панса булар, ахир. Иннайкейин... чиройлироқ қизларам бордир, эй!

Дилшод кулди.

– Борликка бору, бирови дадаси билан, бошқаси акаси билан келган-да! Қолганлари сизга тугри кемайди.

– Сенам а, ёмон кув бола экансан-ку! Тугри келиш-келмаслигини сен қаердан била қолдинг? Топиб оламан, узимга яроқлисини.

Йигит дастурхонга фотиҳа уқиб ўрнидан турди. Асилбек у билан хайрлашаркан, шухчан куз киеди-да:

– Ҳали учрашармиз-а?! – деб куйди кулиб. Кутилмаганда Дилшод ортига ўтирилди ва:

– Ҳар қалай... эҳтиёт булинг, ака, биров етакласа кетовурманг..., – деди. Аммо бун эшитиб, Асилбек хохолаб кулиб юборди.

– Ажиналаринг мандан кўркишсин! – у тундай му-

шакларини уйнатиб мақтанди. Ёш эмасми, Дилшоднинг унга ҳаваси келди, аммо галати одам экан, деганча йулига кетди.

Арокнинг таъсириданми, Асилбек тахта кароватда дастурхонни ҳам йиғмай пинакка кетибди. Шу ухлагагча ухлабди, қоронғи тушгунча. «Ҳой» дейдиган одам йук-да. Уй эгаси булганида, қуярмиди, куппа-кундузи гункарилиб ётишига! Туш ҳам қурибди, ҳатто. Хотини Холида шу ёкка, тоққа келганмиш. Асилбекнинг узи уни кутиб олганмиш. Иккита катта жомадон.

– Намунча, шунча кийим? Кучиб келдингми, вей? – деса, у кузларини пирпиратиб жилмайганча:

– Кучиб келган булсамчи?! – дермиш нозланиб. – Хурсанд булармидингиз? Бу ерда Сардорниям кийими бор, – дермиш.

– Сардорни? – Асилбек ҳайрон булиб жомадонларни очиб қараса, битгаси тула аёлларнинг ич кийими, иккинчисида чақалоқлар киядиган «ползунка»лармиш. «Сардор катта булиб кетган-ку, – деб уйлармиш Асилбек. – Шуларни киярмиди?!»

– Касалмисиз... намунча ётасиз? Бунақада иморат қачон битади, дермиш Холида. Асилбек кузини очишга уринармиш-э, очолмасмиш. Оёқ-қулимни кимирлатаман, деб чиранармиш... Охири уйғониб кетди. Пешонаси маржон-маржон тер, ланж-лоҳас бир аҳволда урнидан турди. Оғзи какраи-тахир, атрофга қоронғи тушиб булган, аввалига тунми-сахарми, биллмади. Кейин пешин чоғи Дилшод билан «отамлашганини» эслаб, соатига каради. Кечки тукқиз булибди. Тоғ-тошда қўл телефони ишламаганига яраша соатни курсатиб турибди. «Оббо! – дикқат булди Асилбек. –

Энди қачон тонг отади? Арокни кечқурун ичса эрта-
лабгача қотиб ухларди, ҳеч нимани уйламасди. Роса
ухлаб олибди-ку! Энди нима қилади? Чироқ ёқиб
булсаям ишлаш керак?»

Асилбек пастдаги дарёда бир чумилиб келишни
дилига тугди. Тоғ тепасидаги кулга боришга чучиди...
Ишкилиб-да, эҳтиёт булгани яхши. Одам бекорга
чукмагандир...

Тунда бу тоғу тошлар янаям сирли, янада гузал
курунарди. Шамолда дарахт баргларининг шовул-
лаб тебраниши, димоққа келиб урилган гиёҳ исла-
ри одамга узгача завқ бағишларди. Тунни тулдирган
чурилдоқларни айтмайсизми...

Лекин... бу бокира табиатнинг одамлардан яшир-
ган қандайдир сирли борлиги аён. Унинг ёқимли на-
фасидан, шаффоф ҳавосидан, олам ибтидосида пайдо
булган, бари ҳодисаларни жимгина кузатиб турган
манави маҳобатли тоғлардан ҳам аён... Унинг бағрида
қандайин синоату жумбоқлар яшириш, буни билган
одам борми?!

Асилбек табиатга эркаланиб, алпанг-талпанг оёқ
босганча, пастга сув буйига тушди. Сув шарқираб
оқарди. Қукдаги ой-ю юлдузларни ҳам окизиб кета-
ётгандай, тулкилар огушида улар ҳам бир ярақлаб,
бир парпираб сув ичидан кузга ташланарди. Асил-
бек тез-тез ечиниб додлаганча узини сувга отди. Ох-
уҳ килиб, роса чумилди. Кейин сувдан дилдираб
чикди-ю, чаққон-чаққон сочиғига артина қолди. Та-
наси ҳам яйраб кетди-ей! Ароқ берган кайф қайда-ю,
сувнинг роҳати қайда, солиштириб буларканми? Бояги
ланжлигидан асар ҳам қолмади. Узини анави Дилшод
деган йигитчадай ҳис қилди. Қани энди шерик-перик
булса-ю, туп тепса, воҳ-хай, зур буларди-да!

Асилбек ясан-тусан килиб, Дилшод айтган пансионатга отланиб колди. Нега режасини узгартирди. узи ҳам ҳайрон. Чироқ ёкиб ишламоқчийди. Э, зарилми шу, деди-ю, ишини ташлаб қочди. Узини ойнага солиб, соқолини киртишлади. Сочини тараб, жинси шими билан зангори футболкасини кийди. Шу ранг унга кетиб қўяди, узиям. Қизларнинг кузи ёнади! У уз аксига бокиб, узидан мамнун «ҳайт!» деб қўйди-ю, йулга тушди.

Узоқданок Шахзоданинг «Сен» кушиғи қулоқка чалинди. Ёнгинасидан шитоб билан оқаётган сувга қушилиб оқди. узи ҳам.

Куз очиб юмгунча, пансионат қаршисида пайдо булди. Дарвоза олдида утирган қоровулга «чутал»ини гулаб ичкарига кирди.

Бир каттагина майдонча чироқлар билан ёритилганди.

Кимлардир майдон четидаги скамейкаларда утириб дам олар, бир гуруҳ ёшлар уртада ракс тушишарди.

Асилбек нигоҳи билан Дилшодни излаган булди. Лекин йигит негадир қуринмади. Кетган булса керак. Шу пайт... скамейканинг ортида турган бир қизга кузи тушди. Уни кўрди-ю, юраги «шув» этиб кетди... Чунки у қўйиб қўйгандай Холидага ухшарди. Боз устига қиз ҳам унга каттик тикилиб турарди. У бошқа аёллар каби ҳавас билан эмас, қандайдир упкаланиб, таҳдидли қараётганди. Гуё у ҳам бу қўйилмаган учрашувдан ваҳимага тушгандай... «Қизик у ким булдийкин? Шунчалик ҳам одам одамга ухшайдими? – уйлади Асилбек. – Холида ёшлик пайтида худди шу қизга ухшарди. Исми нимаикин?»

Асилбек, гарчи бу ухшашликдан бироз гангиб қолган булса-да, хатто дилида гашлик уйғонганига қарамай, кизнинг олдига борди ва безрайиб унга қараб тураверди.

Қиз унғайсизланиб сочини тузагди, куйлагининг ёқасини тортиб кўрди. Йўқ Асилбекнинг гуриши уша-уша...

– Бир танишимга... жуда ухшар экансиз? – деди Асилбек унга суқланиб қараб.

– Нима бупти, – уни чўрт кесди киз. – Одам одамга ухшайди-да. Сиз ҳам менинг бир танишимга ўхшаб кетар экансиз...

Асилбек жонланди.

– Ростдаими? Кимга ўхшар эканман?

Қиз унинг юз-кузига сипчиков назар солди-да:

– Поччамга! – дея кулиб юборди. – Поччам бу серда нима қилиб юрибди, деб жаҳлим чиқиб турганди. Қарасам, бошқа одам экансиз. Кунглим жойига тушди. Бумаса, бориб юмма таламоқчийдим. Поччамнинг шунақа, «налева» га юрадиган одати бор-да.

– Худога шукр-э! Яхшиям поччангиз эмас эканман. Йўқса, шўрим қурирган...

Қиз яна шарақлаб кулди. У бошини орқага ташлаб, қулини кўксига қуйиб қуларди. Буни қуриб Асилбек серрайиб қолди. Юраги орқасига тортиб кетди. Оёғининг учигача музлади... кўрқувдан! Холида... Холида худди шунақа қилиб қуларди. Қотиб қулганида кўксига уриб-уриб қуярди. Аслида у ҳам хушчақчак қиз эди. Бунга тегди-ю, индамас булиб қолди.

– Ҳа! – деди қиз таънали оҳангда унинг бақрайиб қолганини қуриб. – Бир нарса булдимми? Туришингиз бежо... уша... бировларга жудаям ухшайман шекилли-да, хих, – деб бурнини жийирди у.

– Астафируллоҳ! Туф-туф! – куксига туфлади Асилбек. – Исмингиз ҳам Холидамасми? – шуни суради-ю, юраги така-пука булиб кетди. Қизнинг «Ҳа, Холидаман? Танимадингизми?» дейишидан курқаётгани.

Қиз дарровгина жавоб бермади. Бир зум жиддий тортди-ю, Асилбекнинг кузларига каради. Қарочигинини туб-тубига тикилдики... бу «Мен Холидаман!» деганидан ҳам баттар булди. Гуё у бу билан «Наҳот мени танимаган булсангиз?» дётганга ухшарди. Асилбек тез-тез нафас ола бошлади. Шу бир сония ичида у бир улиб тирилди. Қиз эса аксинча, худди ҳеч нима булмагандай, яна жилмайди.

– Афсуски... – деди нозланиб. – Исмин Зарнигор!

Бир зумгина тинган мусиқа яна аюҳаннос солиб янграй бошлади. Асилбекнинг қулоқлари том битди ва илк марта бу ерга келганидан пушаймон булди.

– Юринг... рақсга тушамиз? – деди қиз беозоргина.

Аммо Асилбек негадир бетокат булиб, уйга кетгиси келди. Бу ерда бир дақиқа ҳам қололмаслигини тушунди. Энди уни Холидага икки томчи сувдек ухшаш қиз ҳам қизиқтирмасди:

– Кетишим керак! – деди у шошиб. – Кутишаяпти мени?

Қиз бир чимирилди-ю, лабини буриб деди:

– Ростданми? Унакага ухшамаганди...

Асилбек қизга ҳеч нимани тушунтириб утирмади. кетди-ворди.

Ёлғиз оёқ йул, сув шовуллаб оқади. Ой нурида атроф яраклаб куринади. Қурингани ҳам майли, баъзи дов-дарахтлар одам шаклига кириб, ваҳимали туюладики... Асилбек уларга қарамасликка уриниб, тез-тез юриб кетди.

Шу пайт орқада дарахт қарсиллаб синди. Аёл кишининг «ох» дегандай овози келди. Иигит ипитоб билан орқасига утирилди-ю, кимдир, узини дарахт панасига олганини курди.

Соат тунги ун бир ярим...

Бу пайтда тоғу тошда ким нима килади?! Яна аёл киши... Шундай туюлди, шекилли. деб уйлади у. Ановлар ҳар балони валдираб, бунням юрагини олдириб қуйишди. Энди дарахт ҳам кузига одамга ухшаб куринаяпти... Педараза...

Асилбек шу хаёллар билан йулида давом этди. Аммо негадир этлари жимирлаб, сочлари ҳам тикка гургандай туюлди, узига. «Ҳозир, ҳозир нимадир булади?» деб уйлади у. Ва яна... бир узи кетмаётгандек туюлди. Ҳа, кимдир унга изма-из эргашиб келаяпти... Фақат, орқага утирилган пайтда узини дарахт панасига олаяпти, шекилли-да... Асилбек ортига утирилмасликка аҳд килди. Ким булсаям... қарамайман! Нима булса булар? Жуда борса жонини олар. нима қиларди? Кимгаям керак унинг жони? Шундай пайтлар булган, турмада ётганида...

«Жонимни ол, Худойим!» деб украб йиғлаган. Лекин... «жонинг ўзингга сийлов» дегандай без қотган дунё пинагини ҳам бузмаган. Энди нимадан қурқсин...

Уйига яқинлашиб қолганидан кунгли ёришди. Аммо чироқлари ёқилмаган. бир ёни бузиб упирилган. кулранг бинонинг туриши хунук эди. Ҳар не қилганда ҳам ўрганган, кўниккан уйи. Икки кун япади. балоям урмади-ку... Аммо дарё буйидан кутарилиб. ҳовлига етиб келганида бир шарпа уртада тоғдай уюлган шлак-коблар ортига яширингандай булди. Асилбек чоғиб бориб гиштлар ортига куз ташлади. Ҳеч ким йўқ...

Шитоб билан юриб, бум-буш хувиллаб ётган хоналарни қараб чиқди. Йук, ҳеч нима топмади. Кейин уз ахволи узига напъа қилиб хохолаб кулди. Умивальникда ювиниб ётди...

Қачон кузи илинганини билмайди... Ярим тунда уз-узидан уйғониб кетди.

Хона бурчагида чунқайиб биров утирарди. Олдида катта жомадони ҳам бор... Асилбек атроф қоронги булгани учун илкис унинг кимлигини ҳам, нималигини ҳам англай олмади. Бир фурсат утиб, кузи равшанлашди. У... Холидани таниди. Ҳа, у уйда қиядиган лозим-қуйлагида эди. Совук еган шекилли, елкасига узи туқиган шол румолини ташлаб олибди.

Уша-уша чиройли, мутлақо узгармаган. «Туш қуряпман, – деб уйлади Асилбек. – Ҳадеб, шу ҳақда уйлайверганим учун тушимга қираяпти ...» Ажаб, утириши ғалати эди. Чунқайиб олган, олдида жомадони, нима қилишини билмай, агрофга ҳайрон бокиб утирибди. Ҳа, тушга шунақа бемаъни нарсалар қиради. Ҳозир... у бу нарсани олиб, унга оғади. Шунда, у куздан ғойиб булса керак, тасвир учгани каби. У қули билан пайнасланиб, нарса излади. Аммо отишга улгурмади. Шарпа урnidан туриб унга яқинлашди. Холида Асилбекка томон энгашиб кулди:

– Вой, уйқучи-ей, шунчалик ҳам ухлайсизми? – унинг нафасини яқиндан туйиб, Асилбек ғалати булиб кетди. Тушими бу, унгими?! Айниқса, Холида яқин келганида унинг пешонасидаги қотиб улгурмаган ярани куриб юраги шувиллаб кетди. Кузлари каттариб, унга нафас етишмай қолди. Худди қирғокка отилган балиқдай оғзини қапа-қапа очиб ҳаво ютди. «Бу туш!» дея узига-узи таъкидлади у.

Аммо беихтиёр Холидага савол берди.

– Қачон келдинг? – буни суради-ю, аммо саволи узига нашъа қилди. Аҳмоқона савол.

– Ҳозиргина... – секин жавоб қилди у. – Эшик очик экан, кириб келавердим.

– Ҳа, эшик... Бу ерда эшикларнинг узи йўқ-ку?

– Нима, ногўтри қилибманми? – лабларини чуччайтирди аёл ва эгилиб Асилбекни упди.

Йигит қурқканидан уни итариб ташламокчи булди-ю, узини тутди. Холида ҳам ҳеч нимага тушунмай орқага тисланди ва ҳайрон булиб деди:

– Мени соғинмадингизми?

Асилбек нима деб жавоб беришини билмай, дудукланди.

– Нега энди?... Соғинганман! – деди у ва мясида бунинг, бу манзаранинг туш эмаслиги ҳақида уйлай бошлади... Ахир қандай қилиб? Ақлга сигмайди бу. Бу даҳшат эди.

– Чарчадим? Ёта қолсамми? – имангандай суради хотини.

– Ҳа-я, ётишинг керак? Йўлда чарчагансан? – Холида бошлаган уйинни давом эттириб деди Асилбек.

Аёл худди ҳеч нима булмагандай. гуё кечагина эри билан хайрлашган каби Асилбекнинг ёнига чузилди. Осмонга қараб ётди. Йигит эса юраги қинидан чикқудай уриб, воқеа нима билан тугашини кутар, ногаҳонда пайдо булган хотинига қандай муомала қилишни билмасди.

– Уйқум келмаяпти! – зорланди Холида. – Бирон ёкка борсам, доим шунақа булади. Туни билан ухлолмай чиқаман...

Асилбек индамади. Кейин Холида томонга

угирилиб, пешонасидаги ярани ушлаб курди. Кулига қон юқди-ю, яна юраги алпанг-талпанг уриб кетди.

– Пешонангга нима килди? – сўради у юрак ютиб.

– Э, келаётганда шох тилиб юборди, улсин! – деди Холида кузларини пирпиратиб. Хотини алдаса ёки узи билмаган нарса ҳақида гапирса, шунақа киларди. Гапни ёки «анақа» деб бошларди, ё булмаса ҳозиргидай кузлари пирпирарди.

– Ухла..., – деди Асилбек ва узи урнидан туриб, ташқарига чикди. «Ҳовлидаги тахта кароватда ётаман!» деб уйлади у. Ташқарига чиксам уйғониб кетаман, деб уйлаганди, аммо бунақа булмади. Умивальникка бориб юзларини ювди ҳам ҳеч нима узгармади. У Холида ётган хонага бир қараб куйди-да, кароватдаги юпқа курпача устига чузила қолди.

Тонг бузариб келаётганди. Аллакаерда хуроз кичкирди. Шу пайт салқин шабада эсиб, Асилбекни сескантириб юборди. Эрталаб уйғонганимда ҳаммаси гойиб булади, деб умид килди у.

Бошқа пайт булганида кузига уйқу инмасди-я, аммо азбаройи чарчаганидан қотиб ухлаб қолди. Алоғ-чалоғ туш ҳам курибди. Тушида уни биров қувлаётганмиш. Чопаман, деб уринармиш-е, оёқлари узига буйсунмасмиш. Худди сувда юргандек секин ҳаракат қилармиш. Боз устига кузига куёш тушиб, ҳеч нимани қуролмасмиш. Қаёкка чопаетганини билмай югурди-ю, туби йук жарликка қулай бошлади. Додлаб юборди. У жарликдан қура, унинг туби йуклигидан қурқди. Зулмат чирмаган тубсизликка қулайвериш ва бу даҳшат ҳеч қачон тугамаслигини билиш одамни жинни қилиб қуяди-ку! Асилбек уз овозидан узи уйғониб кетди. Қараса, кун нақ пешонасида чараклаб

турибди-да! Кузи қамашиб, юзини кафти билан тўсиб олди. Асилбек туриб утирди, бошини қўллари билан чангаллади. Илкис, нега бу ерда ётганини тушунмади. Кейин тунги воқеаларни эслаб, юраги шув этиб кетди. Ромсиз деразаси коп-қорайиб турган уй ичига қараб куйди.

Умуман, чор-атроф, анави ҳайбатли тоғ кузига хунук куринди. Бу гилсиз мавжудот ундан нима ис-тайди, уни. Ундан яширган қандай сири бор-а! Ўлган одам ёнига кеб утирса, яна нега бу ерда юрганига уни тушунмаса?! Эй, дунё, қандай тушунарсиз, мавҳум дунё бу. Кум-кук осмонга қадар буй чузган, бошига оппоқкина қор дуппи кийган, ён-бағрида гиёҳлар унган ана шу тоғлар, кулу адирлар четдан қараганда жуда беозор. Аммо буларнинг бари бирлашиб, инсо-ниятта қарши тил бириктирса-чи, исён қилса-чи?

Асилбек булар ҳақида уйламасди. У бунга қодир эмасди. У тунда Холидани курганини уйларди. Туши-да булдими воксалар, ўнгидами, билолмаётганди. «Шу даражадаям ичадими, всй, — дея Асилбек сўкзниб куйди. — Ичкарида хотини ётган булса-я?!» Бу фикр-дан курққанидан жикқа терга ботди. Кейин Дилшод-га «ажиналаринг мендан курқсин» деб мушакларини уйнатганини эслади. Уялиб кетди. «Шундан курқсанг, сен канақа мужиксан!» деди-ю, урнидан даст туриб, ичкари хонага утди. Аввал эшик кесакисидан ичкари-га муралади. Курна очилган. ёстиклари гижим, аммо ҳеч ким йук эди.

Уз аҳволи узига нашъа қилиб шарақлаб ку-либ юборди. Хонага кирди-да, курпани тортди. Шу дам Холида ётган ёстикдаги икки томчи кон доғини курди-ю, кузлари каттариб ёстикни қулига

олиб каради. Бармоғи билан пайнаслаб курди. Ҳа, кон! Қотиб қолган кон доғи эди. Юрағи «шув» этиб, короватга утириб қолди. Холиданинг пешонаси қонаганини уз қузлари билан курди-ку! Шох тилиб юборди, деди у. Йук, шундаям ишонғиси келмади. Боши қарахт хонадан чиқди-ю, қулига қузғу олиб, ак-сига каради. Соқоли чақиртиканақдай усиб кетган, қузлари бежо, биров курса қурқадиган аҳволда эди. Тагинам... Дилшод келаяпти экан-да, қурқмабди яна-ям.

Юзида тилинган из йук. У қулларини ҳам текшириб курди. Ҳа, ана тирсағида бор экан. Тунов қуни чиқиб турган арматурага уриб олганди. Буни қуриб Асилбекнинг қунгли ёришди. Қурққанга қуш қуринади, деганлари шу-да, асли. Ёстикдағи кон доғи илғари ҳам булгану у эътибор қилмаган, фақат. Кечағи воқеага буям далил-исботдай, қаранг! Шорасул билан ҳам худди шунақа булган, шекилли. Бу «стройка» да қанча одам ишлаган, ахир. Биров чеккан «Беломор-канал»ни у топиб олиб, алжиб юрибди.

Асилбек қилган янгилигидан хурсанд, апил-тапил чой ичиб, ишга киришди. Орада ёстик жилдини ечиб, сувга буктириб қуйди. Дилшод негадир кечикаётганди. «Келмаса-я?!» хавотирланиб уйлади Асилбек. Кейин «одамга ухшаш учун» қайнок сув олиб, «чақалақзор» булиб кетган соқолини қиртишлади. Орада буктирилган ёстик жилдини ювиб илиб қуйди. Энди, қулини ювиб, нон-пон еб олсаммикин, деб турганди Дилшод чакириб қолди.

– Бек аков, шу ердამисиз?

– Э, Дилшодбек, бормисан, оғайни?

Дилшод иссиқдан терлаб кетган, қулидағи халта-

сили, шошиб-пишиб кароватга қуйди.

– Шағал кеп қолди. Ташиб қуя қолай деб кеч қолдим-да, ака. Фақат урупманг. Охири булмади. Бек акам абедга қушиб маниям еб юбормасинлар, деб чопдим бу ёққа!

Улар шарақлатиб қул ташлаб куришинди. Дилшод соқоллари киртишланган акасини куриб анграйди:

– Тинчмисиз ишқилиб? – Асилбекнинг юзига синовчан назар ташларкан сўради Дилшод.

– Мазангиз йўқми, кўзларингиз из қовжираб қошти.

– Э! – деди Асилбек халтадаги нарсаларни олиб. – Кеча... купайиб кетибди-ю, ука! «Стоп» демайсанми. огайничалиш. Сани қидириб пансионатга борибман, кечқурун. Борсам, йўқсан! Битта қиз минан танишиб келдим, Зарнигор деган, – қувлик билан деди Асилбек.

– Зарнигор дейсизми? Ҳмм... ким экан у? Янги келганмикин?

– Шунгиз суриштириб бер, ука.

– Шунақа, жа чиройли эканми?

– Ву! – бошмалдоғини кериб курсатди Асилбек. – Лекин сал... ғалатироқ экан-да, шу. Қизиқиб қолдим.

– Ғалатироғини нима қиласиз? Оддийси яхши, бошингиз оғримайди.

– Ғалатироғи билан зерикмайсан-да, брат. А так сузилиб утиришини томоша қиласанми? Ғалатисининг мазаси ҳам бошқача булади-да!

Икковлари қийқириб қул ташлашди. Дилшод ҳам хурсанд, қизлар борасида «рахнамо» тошганидан.

Биргалашиб дастурхон ёзиб, овқатларни сузиб тушлик қила бошлашди.

– Э ука, кеча нима воқеалар булганини сан билмайсан-да, ух!

– Нима, уша қизни бошлаб келдингизми. дейман. Ана, ёстик жидиям ювилибди-ку!

Асилбек кийкириб кулди. Дилшоднинг бошига шапатилаб урди.

– Ёмон қув бола экансан-ку! Аммо обкелсам ёмон булмасди. Яқинда ёлғизликдан итдай увилласам керак. Кеча қайтаётганимда изимдан одам тушсами... Орқага қарайман, ҳеч зог йук. Илдамлашим билан ё орқада шох синади, ё биров «ох» уради. Дилшод ука қурқаркансан-э... оркамга қарамай қочдим. Етмаганига бир совуқ туш қурибман, де. Раҳматли хотиним келганмиш. Улган одам ёнингга келиб ётса, .. тасаввур қил, ука, қай аҳволга тушасан...

Дилшоднинг кузларида қурқув аксланди. Аммо гапирсам, яна кулгуга қоламан. деб индамади.

– Қурққанга қуш қурингани шу-да, унинг пешонаси қонаётганмиш. Нима қилди, деб сурасам, шох тилиб юборди. дейди. Қулим билан пайпасласам, ростдан қонапти-да! Туш қураяпман, демайман, худди ростдан булаётгандай, ховлига қочиб чиқиб шутта ухлабман. Эрталаб кириб қарасам, ҳеч зог йук, урин бум-буш. Аммо ёстик жидига томган қонни қуриб, эс-песим чиқиб кетди! Тағинам ишонмадим, қарасам, тирсагим тилинибди. Шунинг қони юққан. Ман дурак, сал қолса, Шорасул акангдай жинни булардим. Ана, ювиб осиб қуйдим. Санларам гапировуриб, вос-вос қилиб қуйдиларинг. Манави, – тирсагига имо қилди Асилбек, – ажина буш чиқди!

Дилшод ичкаридаги хонага, буёққа келиб илк марта соқолини олган акасига хавотирли қараб қуйди. Иштаҳаси буғилди. Бахтиёр ака айтган гапни айтсамми-айтмасамми, деб уйлади. Шу пайт Асилбекнинг ўзи бундан гап очди:

– Бахтиёр акангдан дарак йукми? Ғалати одам экан. Хавотирам олмайди, мижозлари ҳам келмади, шлакоблокни олишга. Ҳовли тулиб кетди, бушатиш керак. Тоғ-тошга бир узимни ташлади, – кетди...

– Кеча тилпон килувдилар, – деди Дилшод кузларини олиб қочиб. – Янганинг укаси тусатдан қазо килганмиш. Шунга... сабр қиб турсин, бир-икки кунда чиқиб қоламан, дедилар. Унгача... ёрдамлашиб тур, дедилар менга!

– Вой, писмиғ-ей, шунча гап боракану, ичингда сақлаганингни қара! Уша заҳоти чопиб келмайсанми? Бу булса пансионатдан ҳам қочиб юборган.

Дилшод нима дейишни билмай айбдорона ерга қаради.

– Ана ҳақиқат боракан-у! Бу булса... бугун қоласанми энди? – жонланди Асилбек ҳам.

– Э, шуни айтувдим, энам бобиллаб берди. Бованг-ни биласану, деб унамаяпти. Ана Асилвой акам, бир хафта ушатда туриб, балоям урмади, дедим. Одам-нинг узига боғлиқ, дедим. Аммо... онам битта гапда турволган. Мани улдириб кейин кет, деди. Кундузига майлимиш, қолишга «йук» деяпти, қурқаяпти. Сал шаштларидан тушсалар, қоладиган буп келаман. Унгача амаллаб гурасиз-да! Дилшод идиш-товокни ювди, акасига сал қарашгандай булди, кейин кетди. Асилбек ҳам астойдил ишлади. Одам ёлғизликда фақат хаёл сураркан. Баъзида узига узи гапираётганини ҳам сезиб қоларди. Ана Бахтиёр ака бунга қараш дебди, у булса, кетворди. Нима килсин, онаси қуймаса...

Куч бор, ғайрат бор, аммо ишлагиси йук. Шери-ги булмагани учун. мақсад ҳам йук. Ҳа, пулни яхши қуради, лекин бунақа тоғу тошда пул деган нарса маъ-

посини йукотади, айниқса. ёлғизликда. Шунда ҳам у узини мажбурлаб ишляпти. Орада бир пастга тушиб чўмилиб келади, радио қуяди, ишкилиб-да, куни утади.

Асилбек узича Дилшодга жой ҳозирлаб қуйди. Уз каровати ёнига Шорасулникини олиб кирди. Ҳовлидаги тахта кароватни ҳам йиғиштириб, тартибли қилиб қуйди. Шу шлакоблок кетса, ҳовли юзи анча очиларди, деб ўйлади у. Кейин шом тушиб қолганини қуриб суюнди.

Қуёш осмонда қонталаш чамбарак ясади-ю, бузариб ботди. Атрофга ҳам салқин тушиб, ёқимли шабада эди. Ҳовли саҳнида қурбақалар сакрай бошлади. Бу унга болалигини эслатди. Болалигида уларнинг уйида ҳам қурбақалар сакрарди. Ушандаям дийдаси каттиқ, худобезори эди. Қурбақаларни тутволиб, оёғидан осар, ичини чавақларди. Шундан нима ҳузур қурибди, ҳайрон. Энди эса буларни қуриб, завқланади. Билмаган экан-да, қурбақаларнинг кузида мунг борлигини. Тилсим жонзот буям. Асилбек уз фикридан узи ҳайрон бўлди. Олдидан сакраб утган қурбақанинг кўзига тикилиб қаради. Ақллига ухшайдими? Кейин уз-узидан кулди. Яқинда у тошларниям жони бор, дейди. Ана, авлиёлар нега чилла утиришган?! Чилла утириб, ҳайвонларнинг тилини тушунишган, сув юзасида юришган. Мана бунинг сири нимада. Одам ёлғиз қолса, эриб кетаётганга ухшайди. Шу тоғларам бир, уям бир булади...

Асилбекнинг ичкарида ётгиси келмади. Қоронгида узи оддий нарсаюм маҳобатли, туюлади. Энди ярми вайрона-ю, оғзи очиқ, қанқайган уини қоронгида бир тасаввур қилинг. Шаббодада шитирлаган барглр ҳам,

хов тоғда ғалати сайраган қуш ҳам одамнинг юрагига ваҳм солади. Шундай эса-да, Асилбекнинг эркак дега номи бор. Агар шунданам қуркса, анави хажи киздан нима фарқи қолади, энди. У атрофдаги киши билмас гаҳдидни писанд қилмасликка уруниб, ичкари кирди. Урнини пиғиштириб, ташқарига олиб чиқди. Аммо ховлига утаётиб, орқасида гув этиб гулхан ёнганини курди. У шартга ортига бурилиб каради. Кичик гулханча кузни камаштириб ёндуланди-ю, учди. Шунда ҳам бундан тан олгиси келмади. Ҳа... уша ёқда ойна парчаси булса, чироқ тушиб, нурланди шекилли-да, деб уйлади у. Барибир юраи бир оз гаш тортди.

Гун бошланмади, аммо... Ҳалитдан мана бунақанги уйинлар... кимсан, нимасан деб суролмаса, сурасаям, уларга бир тийин...

«Улар тунда келишармикин?!» – деб уйлади у. Бу фикрдан юраи уриб кетди. Холида яна келса-я, пешонасидаги қонини оқизиб! Даҳшат. Эси бутун одамнинг ҳам жинниси чиқади. Ҳа, буёғи бир гапли булар. Шунини учун ҳам бей уни танлаган. Зек, балодан ҳам қуркмайди, деб уйлаган. У худди қафасга тушган ҳайвон каби чорасиз эди. Уғил боланинг сузини берди-ку, уша олифта бейга! Энди мажбур... Бир чеккаси Шорасулга ухшаб, ҳамма нарсага тупуриб, пулиям керакмас, деб кетворсамми, деб ҳам уйлади, лекин... пул ҳам ширин туюлди. Ахир уям жигардан булган-да, вей! Ким унга шунча ҳақ тулайди. «Чидайман, – деб уйлади у. – Чидашим керак!» У умивальникда ювиниб-тараниб ётди. Анча пайтгача шамалокдай юлдузлар гужгон уйнаган осмонни томоша қилди. Бу орада бир-иккита юлдуз учди. Баъзилари тепа-пастга тушиб уйнай бошлади... Асилбек умрида

бунақанги куп юлдузли осмонни курмаганди. Чегарасиз, тубсиз, тушунарсиз само бу. Неча миллиард йиллардан бери шу аҳвол турган булса керак. Миллиард йил-а, тасаввурга сигмайди, ҳатто. Ҳамма нарса та-крорланади, тугамайди, йўқ булмайди... Ўлса-да, одам ҳам йўқ булмас балки. Эй, Аллоҳ қанчалар тушуниксиз бу дунё, узинг асра ишқилиб! Асилбек кузларини юмиб, калима қайтара бошлади. Чурилдоқлар хиргойиси кучайиб, аллақерда бурими, итми увиллади. Асилбек бир хурсинди-ю, ёнбошига угирилиб ётди. Бир калима қайтариб, бир «уф» тортиб, ахийри ухлаб қолди. Қанча ухлаганини билмайди, ичкарида нимадир қарсиллади-ю, у чучиб уйғониб кетди. Сим кароват гилдираб юргандай бўлди. Асилбек уша томонга хавотирли қараб қуйди. Яна сукунатга қулоқ тутди. Чиндан ҳам худди биров кароватни у ёқдан бу ёққа судраётганга ўхшарди.

– Ҳой, ким бор? – овоз берди Асилбек ва уридан гуриб утирди. Кўзлари чақчайиб уй томонга қаради. «Айниқ-пайиқ бўлса-я!» Бу фикрдан юраги гупиллаб уриб кетди. Қулига дастурхондаги темир капирни олиб, узича қуролланган бўлди.

Ичкарида яна нимадир ағдарилди. Фанер... у ётмайдиган иккинчи хонада фанер бор эди... Назарида шу қулади-ёв, ичкаридан лопиллаб чанг кўтарилди. Қоронғидаям билинди-я, шу... Энди Асилбек ётолмади. Шаҳд билан ўридан туриб кетди. «Ўғри тушди-ёв! – деб ўйлади у бу сафар. – фанерга келганмикин?!»

– Ҳой, кимсан, чиқ буёққа. дабдалангни чиқараман! – бақирди Асилбек. Ҳеч ким овоз бермади. Аммо қадам товушлари аниқ эшитила бошлади. Шалп-шулп, шалп-шулп... ичкаридан биров чиқиб

келди... Остонада кизгиш куйлакчи бир аёл пайдо булди. Асилбек қоронгида дабдурустдан унинг кимлигини англай олмади. Уша томонга тикилиб қаради-ю, ток ургандай бадани жимирлаб кетди. Бу Холида-ку! Астағфируллоҳ, деб юборди у. Қулидаги капгири тараглаб ерга тушди. кузлари чакчайиб аёл томонга қаради. Янами, яна уша бемаъни тушми? Иигит жон ҳолатда юз-кузларини пайпаслади, узини чимчилаб курди, йук сезаяпти, ҳаммасини... Субҳоноллоҳ, деди у ичида. Унгида булаянтими?!

Асилбек харсиллаб нафас олганча ортига тисарилди...

Оркаси билан юргани учун қароватга қоқилиб утириб қолди. Кузларини юмиб очди ҳам, ҳеч нима узгармади. Холида кечаги кизгиш лозим-қуйлагида, бошини бир ёкка эгган куйи у томон юриб келаётганди. У яқинлашгани сайин юраги курагини ёриб чиққудай ура бошлади. Асилбек қароват четини пайпаслади-да, уни маҳкам қисиб ушлаб олди. Бильакс, хотиржам ва маъсума қуринган Холида унга қараб жилмайишга уринди. Унинг пешонасидаги яраси яққол кузга ташланди.

– Улсин, – деди у кузларини пирпиратиб, юзига тушган бир тутам сочини қулоғи орқасига кистираркан.

– Ичкарида ҳеч ухлолмаёпман. Кечаям шунака булудди...

Асилбек ҳамон унга бақрайганча турарди, нима дейишнйам, нима қилишнйам билмай тайсалланарди.

– Н... ниммага келдинг? – улган одам билан гаплашаётгани узига наъъа қилиб, галати аҳволда суради йигит. – Сенга нима керак узи?

Холида унга ялт этиб, каради-да:

– Бу нима деганингиз? – деди чинакамига ункаланиб. – Нима, келганим ёмон буптими?

Асилбек унга ўкрайиб каради. «Қайси гурдан, қандай қилиб келяпсан», деб бақириб ташламоқчи булди-ю, узини босди. Қуй оғзидан чўп олмаган одамдай беозоргина турган хотинидан гапланиб, баттаррок тутакди.

– Стройкада пишшириб қуйибдимми?! – деб вишиллади у кароватга чиқиб утираркан.

Холида айб қилиб қуйган боладай бошини эгди. Кейин ҳовлидаги кароват четига оҳиста чўқди-да.

– Дадаси... чиройли жойлар экан-а, қаранг, – деди гапни чалғитиб. – Тесада кўл ҳам боракан, курдингизми? Балиқлари мана шундай келади, – деди у қулочини ёйиб курсатиб.

Асилбек уни зимдан кузатар ва бутун вужуди муптдай тугилиб, фавқулодда холатни англашга, ўзини унга монанд равишда идора қилишга уринарди. Тавба, балиқлари шундайлигини қасқдан кўрибди, у.

– Сиз... мани уришасиз. Сардорниям олиб келмоқчийдим, онам бермадилар. Қуй, тоғ-тошда болқондай болани кутариб нима зарил, дедилар... Сал каттарок бўлсин эмиш...

Буни эшитиб Асилбек хотинига ҳайратланиб каради. Аммо шубҳа-гумонларини ичига «култ» этиб ютишга тўғри келди. Демак... у утмишда, бундан ўн йил аввалги замонда «яшаяпти» экан-да! Боласининг катта бўлиб кетганини билмайди ҳам. Ким бу? Нима ўзи, номаълум... Муддаоси ундан ҳам мавҳум.

– Бу ерни қандай топиб келдинг? Биров айтдими, мани шу ердалигимни? – унинг кўзларига қаттиқ тикилганча суради Асилбек.

Холида нима дейишини билмай, бир яхза каловланиб колди. Кейин:

– Самад огайнингиз бор-ку, уша айтди, – деди саволга жавоб топганидан хурсанд булиб. – Йулниям... тушунтириб берди. Лекин... қандай қилиб келганимни эслай олмайман. Ухлаб келгандирман-да, – узини изза қилиб кулди Холида. Ҳаммаси равшан эди. Самад деганлари алақачон оиласи билан чет элга кучиб кетганди. Зеро, унинг бу ердалигини Нурмат жиянидан булак ҳеч ким билмасди. Албатта, ота-онаси Тошкентда мардикорчилик қилиб юрганидан хабардор, аммо айнан қасрда ва кимникида ишлаётганидан беҳабар эдилар.

Бу ерда қандайдир англашилмовчилик бор. Албатта, у арвоҳ ҳам эмас. Унда... унда ким?!

Асилбек секин пичирлаб ичида калима қайтара бошлади ва бу аёлга қандай таъсир қилаётганини узича кузатган булди. Йуқ... у қилча ҳам узгармади. Кетишни хаёлига ҳам келтирмаётганди. Аммо у барибир кетади. Кундузи қаёққадир гум булаяпти-ку!

Холида кароватда оёғини осилтириб утирар ва ахён-ахёнда у томонга қараб қуярди.

– Галатисиз? – деди Холида унга ҳайрон қараркан. – Нега мендан узини изни олиб қочаяпсиз? Қўрқаяпсизми, ирганяпсизми, тушунмаяпман. Кечаям ховлида ухлаган эдингиз?

Асилбек унга нима деб жавоб беришни билмасди. Шунинг учун саволга савол билан жавоб қилди.

– Узинг-чи, узинг нима деб уйлайсан?

– Менми..., – Холида уйланиб колди. – Мен... бошим карахт, ичим бум-буш. Баъзида... авария булганмиканман. деб уйлаб қоламан. Ҳеч нимани эслай олмайман.

– Ростданам ҳеч нарса эсингда йўқми? – унга синовчан тикилиб суради Асилбек. Холида инкор маъносида бошини сарак-сарак қилди.

– Қаранг? – пешонасини унга курсатди Холида. – Йиқилганман шекилли-да! Сиз биласиз, аммо менга айтмаяпсиз. Менга нима булган? Туғрисини айтинг! – Асилбек Холиданинг нигоҳига дош беролмай кузларини олиб қочди. Хуш, унга нима деб жавоб қилсин? Сенинг кимлигингни билмайман десинми ёки сен улгансан десинми?! Ҳақиқатга тўғри келадими шу? Бир тарафдан у ростдан ҳам билмасмикан буни? Қанийди, узини қийнаган саволларини беролсайди... Лекин унга ҳамма нарсани айтиб булмайдди. Эҳтиёт булиш керак.

Орага чумган жимликдан сунг Асилбек оғир хурсиниб деди:

– Ҳа, йиқилгансан!

– Узимама шундай деб уйловдим, – Холида енгил тортгандай булди. – Шу, балнисада ётганимниям эслай олмайман. Уфф! – у кулларини оёқларига шалатилаб урди. – Сиқилиб кетаянман. Юринг, бир айланиб келайлик! – деди Холида ялинчоқтик билан. Асилбек сергак тортди.

– Мен ухлашим керак, ишим оғир! – деди у пинак бузмай.

– Унда юринг ухлаймиз! – деди Холида ёш кизчалардай кароватдан сакраб тушаркан. Асилбек ялғ этиб унга қаради. Унинг бу қилиғи хотинига сира ухшамасди. Аммо аёл шу турганча қотиб қолди. Асилбек унга хавотирли назар ташлади. Холида кийим иладиган дорга ғазаб билан тикилиб турарди. Бу аҳвол бир муддат давом этди. Кейин у жаҳд билан юриб

борди-да, дордаги боя Асилбек илиб куйган ёстик жилдини «шир» этиб юлиб олди.

– Нима бу?! – газабдан титраб суради Холида. – Бу нима деб сураяпман!

Асилбекнинг энсаси қотди. Унинг кулидагига эътибор ҳам қилмай:

– Ёстик жилди. – деди беписанд.

– Ростданми?! – Холиданинг газабдан лаблари кийшайиб кетди. – Қаранг-а, ёстик жилдининг капгархонасиям боракан!

Шундагина йигит унинг кулидаги нарсага эътибор қилди. Холида қизил аёллар ич кийими билан шу рангдаги сийнабандни кул учида ушлаб турурди. Буни кўриб, Асилбек тамоман узини йукотиб қуйди. Кузлари каттариб, уридан туриб кетди. Нималар булаётганига ҳарчанд уринса-да, тушунолмади.

– Ахир бу... Қандай қилиб?

Холида захар босиб, бошини таҳдидли ликиллатди.

– Ҳмм... бу бирон сеҳргарнинг ишидир-да, жилдингизни куф-суфлаб, ич кийимга айлантириб қуйган?

Асилбек ишонқирамай кароватдан пастга тушди, аёлнинг кулига синчиклаб қаради. Ростданам уша ... Унинг ҳаётини алғов-далғов қилиб юборган аёллар ич кийими! Холида эса уни биринчи марта кураётгандек:

– Қайси қанжикники бу? – деб суради кузлари олайиб.

Йигит унинг гапларини эшитмади ҳам. У юраги потирлаб урганча қочишга беҳовотир жой изларди. Яна ҳам уйқусизликдан боши тошдай оғир, қовоқларни ачишиб оғриётганди. Бу ахволда у уйлолмасди.

– Энди билдим, нега мендан қочиб юргангиз-

ли? Бунга ҳаппи-ҳалол хотини эмас, бир бузукнинг кети керак! – чинқирди у яна. – Эркак булсанг гапир... зигирча виждонинг булса гапир... – Холида у томон хезланиб кела бошлади. Асилбек ортига тисарилди...

– Ҳа, нега индамайсиз? Индамайгина енгаман деб уйлаяпсизми? Шунга жириллаётган экансиз-да! Шунгами, ковоқ-тумшук, гапиринг...

Холида жазавода қулидагини шарг-шурт йиртиб, Асилбекнинг башарасига отди: – Бузуки! – Холида эри узини унглаб олмасдан юзига шапалок туширдик. девдай йигит гандираклаб кетсами? У юзини ушлаганча, ҳайрат билан Холидага каради. Аёл эса тинчий демасди. Унинг сочларига, юзларига чанг соларди. Асилбек ундан қутулмоқ илинжида ҳовли орқасига қараб қочди. Аёл эса унга елимшакдак ёнишиб олган, оғзидан тупук сачратиб, лаблари қийшайиб уни юмдалашда давом этарди. Асилбекка уйлаб олишга, ўзини идора қилишга имкон бермасди ва улар ҳовлидан узоклашиб, тенага, тепадаги кулга томон кетиб боришарди. Аёлнинг тирноқлари ханжардай ботарди, жон-жонини зириллатарди.

– Бас қил, дедим. басс!!! – бақирди Асилбек Холиданинг қулларини орқасига қайиришга уруниб. Аммо аёл яна уни танг қолдириб, Асилбекнинг метин қулларидан осонгина бушалиб чиқди. Унинг юзларида зуриқиш аломатлари сезилмасди ҳам. Шундагина Асилбек, кўлга кетаверишда жар бўйида гурганини англади. Холида уни нега бу ерга олиб келганини дарров тушунди.

– Мен, – деди Холида қатъий қилиб, – эрини бировлар билан бўлишадиган хотин эмасман! – шундай дея аёл уни бир итарганди. Асилбек мункиб кетиб,

йикилди-ю, жарлик узра муаллак осилиб колди. Жон аччигида кулларини тупрокка ботириб, жарлик деворига епишди. Оёқлари билан типирлаб, тирмашишга жой излади. Бу пайтда Холида унга кахрли тикилганча, у томонга бир-бир босиб келаётганди. Буни куриб куркқанидан нафас ололмай колди. У оғзини капа-капа очиб, ҳаво ютар, аммо уша ҳаво упкасигача егиб бормасди. Йигит аёлнинг у томон келаётганини куриб, ихраб инграб, эмаклаб булса-да, гепага чикиб олди ва уша заҳотиёқ Холиданинг томоқларига ёпишди. Аёлнинг ошшоқ юзини, узи неча бор силаб эркалаган, сукланиб тикилган камон кошларини ой еругида курди. Аммо бундан кунгли юмшамасди. У бу қадар гузал, бу қадар мудҳиш таним билан олишмаганди. Йигит жони борича, унинг томоқларини омбурдай кисди. Токи, аёлнинг боши ёнига шилқ этиб тушмагунича, тишларини гижирлатиб, куч билан буғаверди. Ниҳоят, аёлнинг жасади жопсиздай шалвираб колди. Асилбек нимани, кимни улдирганини билмай ҳам, уни жарликка игариб юборди ва йулига кетди. Унинг ортидан кулоқларни батанг қилгувчи каттик чинкирик эшитилди, атрофга акс-садо бериб, кўркинчли ихради-ю, тинди. Оламга сукунат чумди.

Аммо Асилбекнинг юраги ҳамон гупиллаб урарди. Кунглини кандайдир палид ташлик, нохуш туйғу камраб олганди. Бундан кунгли айнирди. «Мен уни улдирдим! – деб уилади у. – Илгари қилмаган булсам ҳам, ана, ана энди кулларим кон...» У кафтларини ёзиб, бармоқларининг унг-сулини томоша қилди. Куллари конталаш, гириналиб ётарди. Йук, бу тирнок излари одамники эмасди?!

Асилбек, чарчаган, гариб бир ахволда гоҳ тойиниб.

ерни алпанг-талпанг босиб уйга яқинлашди. Назарида ҳар бурчакдан Холида чиқиб келаётганга ўхшаб туюлаверди...

Иигит келиб, юзларини ювди. Умивальник ёнида турган бир челак сувни уйлаб ҳам утирмай устидан «шарр» этиб қуйиб юборди. Сесканиб узига келди-да, ювингич тепасида турган кичкина ойнага қаради. Юзлари ҳам тилиниб кетибди... Қорнида ҳам чуқур тирноқ излари бор, у ердан қон оқаётганди. Асилбек уйга кириб, йод олиб чиқди ва йул-йулакай Холида ётган кароватга куз ташлашни ҳам унутмади. Урин бумбуш эди.

У ҳовлидаги кароватга чиқиб, қорнидаги, юзкулларидаги ярасига жазиллатиб йод суртди. Ачишмасин деб устидан пуф-пуфлади. Шу пайт куполлик қилиб, йод шишчасини беҳосдан туртиб юборди-ю, унинг қопқоғи ерга тушиб, шилдираб кетди. Кетидан чошиб бориб қопқокни олди. У билан қулига нимадир илакишиб чиқди. Очиб қаради. Маго парчасими? Асилбек оёқ остига қаради. Ёстиқ жилдининг йиртилиб парча-парча булиб ётганини куриб ҳайрон қолди ...

* * *

У уласси чарчаган, ҳеч нима ҳақида уйлашни истамасди. Бей, бекорга унга ойига 800 доллар ваъда қилмаган экан-да! Ҳаа... «Бир балоси булмаса, шудгорда қуйруқ на қилур...» деган экан машойиҳлар... Мана, Шорасул нимани курган? Армияда улган дустини курган ва унинг улимида қандайдир айби булган, бу аниқ. Шунга... курққан, шоғолдай думини қисиб қочган. Ана сизга ҳақиқат!

Балки энди ҳаммаси тугандир...

У ўлди-ку! Энди тинч ухласа ҳам булар... қутулди! Илоё, рост булсин қутулгани. Энди тинчгина ишлов-ради. Яхши булди.

Осмонга тикилиб ётган Асилбекнинг кўзидап бир томчи ёш юмалаб тушди. У ёстикни юзига босди-ю, хунграб йиғлади. Утмишни эслабми ёки жони омон қолганидан туликиб кетибми, номаълум. Охирги марта у Холида ўлганида, бундан ун йил аввал йиғлаган эди. Қамокда дийдасиям, юрагиям без қотди. Йиғлаш урнига хунук «ких-ких» лаб куладиган одат чиқарганди. Йук, умуман у жабрдийда урнида булишга йул қуймасди. Муштумзур эди. Бу ерда ва-зият бошқача, ҳеч нарса унга боғлиқ эмас. Буни у аллақачон тушуниб етганди.

Аллакаерда хуроз кичқирди, тонгги қушлар чу-ли-чули қилиб сайрай бошади. Шундагина Асилбек уйкуга кетди. Худди кечагидай тонготар пайтида ух-лаб қолди.

Чошгоҳда, эшиқда биров чақирганидагина уйғониб кетди.

– Бек аков, уйдаамисиз? – суради таниш овоз.

– Ҳа, келовур, ука! – овоз берди Асилбек ва ланж, лоҳас бир аҳволда умивальникка борди. Чала-чулпа ювиниб, ойнага каради.

– Ву, педараза! – сукинди у тирналиб кетган юзи-ни ойнада куриб. Қовоғи шишган, буйинларида, қулларида тирноқнингми, тишинингми излари қолганди.

Дилшод одатдагидек тур халтасини кароватга қуйиб, куришиш учун акасига юзланди. Аммо... Асил-бекнинг бежалган юзини куриб қотиб қолди.

– Вой буу, ака тинчликми? – деди у акасига якин келиб, афт-ангорига разм соларкан. – Бир гала бури билан олишдингизми, нима бало?!

– Э ука, қуёвур... Хотинларнинг падарига лаънат! – сукинди Асилбек елкасига сочиқ ташлаб кароватга чиқаркан.

– Ётибсизми? Мазайзам йўқ, шекилли...

– Аканг билсанг, бир улимдан қолди бугун! – деди у Дилшодга жиддий оҳангда. – Қол дедим-а, санга, комадинг! Ана энди аҳвол. Муни кур..., – Асилбек унга қорнини очиб курсатди.

– Вой-бўй, бурими? Бурининг тирнок изи-ку, бу! – Дилшод унинг ярасига яна бир бор куз солди. – Ботир ака деган чупонимизни бури талаган. Ушанда кургапман, бунақа изларни...

– Э... канақа бури?! – гаши келди Асилбекнинг.

– Ҳар қалай, истиляга қизлардан қолмагандир, бу из...

– Билиб туриб, ўсмоқчилаяпсанми? Биласан, муни нималигини! Сан балони биласан. Кетаман, десам кетолмасам... Бир тийин пул йўқ. Анов Бахтиёр акангни «розиск»ка берсаммикин?! Пул ширин экан, ука. Аммо жондан ширинмас... Жон кетса, пулни нима кераги бор, а? – Асилбек қиҳ-қиҳлаб кулди-ю, уша заҳоти вой-войлаб қолди. Тилинган-шилинган ерлари оғриб кетди.

– Агар бугун қолсанг, нима булганини гапириб бераман. Ким бўлсаям келмайдиган қиб юбордим...

Дилшод унга савол назари билан қаради. чойга ун-нади. Овқатни косаларга сузиб, узи ҳам тепага чикиб утирди. Бир фурсат жимгина тановул қилишди. Асилбек ништаҳасиз овқат ер, ора-сира ихраб қуярди.

– Духтирга куринсангиз буларди? – унга ачиниб деди Дилшод. – Укол қилиш керак. Дамир духтирининг уйи яқин, бориб кела қолайлик, – ялинди йигит.

– Духтирга бало борми?! Бури буганида бошқа гап эди...

– Барибир-да, эҳтиёт-шарт. Бормасак булмайди. Энди, гапиринг нима булганини! Қолсам, қолавураман, ака! Энамга уртогимникида эдим, дейман.

– Ҳа, яхши, маладес. Хуллас кечкурун, уйга киргим келмай, шу кароватда ётувдим. Ичкарида галдир-гулдир бошланди. «Уғри тушди!» деб уйлабман. Бир бақиргандим, иккинчи хонадаги фанер гумбурлаб қуласами? Қулимга қапгирни олиб, ким булсаям, дабдаласини чиқараман, деб шаҳд билан пастга тушдим. Шу пайт ичкаридан кизил куйлак кийган бир аёл чиқиб келса буладими? Хотиним! Ишонасанми?

– Кузингизга куринган, ака! Ичмаганмидингиз?

– Э, грам ичганим йўқ... Уша тансага борган кунимдан бери. Онамми курдим-ку, узиям. Шу ташланди-да, менга! Буримиш... – «хих» деб кулиб қўйди Асилбек. У Дилшодга ҳаммасини айтиб утирмади. Бола-ку, деб андиша қилди. Нима энди «налевага» юрганини ҳам айтиши керакми? Бу мишпики эркакни қаёқданам тушунсин!

– Одам-подамга ухшамайди, итдай талади, мени, – деди Асилбек. – Ахволимни кур. – Кейин кандоқ қилиб, ҳув ердаги жарликка бориб қолганимизни билмайман-да. Сал колди, тушиб кетишимга, кейин, шу бугдим, узини. Жарликка отдиму келдим...

Дилшод овқат ича туриб, ялт этиб Асилбекка каради.

– Жарликка дедингизми? – хавотирланиб суради у.
– Ростданми? Балки бориб қарармиз... Ўзингиз қараб
курмадингизми?

– Бэ... узинг айтдинг-ку... у ажина деб? Шу
вактгача ётармиди?!

– Қараб курайлик...

Дилшод косани кўйди-ю, чопди уша томонга. Унга
чулоқланганча Асилбек ҳам эргашди. Аммо уша ер-
дан бирон нарса чиқипига ишонмаётганди. Худди бир
кун аввал Холида қандай гойиб булган булса, бу сафар
ҳам шунақа булади, деб уйлаётганди. Бу табиий, у йук
нарса асли... Аммо узоқдан Дилшоднинг хавотирли
кичқириғи эшитилди.

– Ака, қаранг? Буни куринг! Астағфируллоҳ...

Дилшоднинг бақирганини эшитиб, у ҳам шо-
шиб қолди. Нима булиши мумкин, шунчалик одам-
ни куркитадиган, деб уйлади Асилбек ва чулоқлана-
чулоқлана ҳовлиқиб жарлик тепасига келди.

– Қаранг, ака. уни куринг! – кўзлари ола-кула
булиб деди Дилшод. – Бури-ку бу! Курдингизми нима
билан олишганингизни?! Худо асрабди ака, Худо де-
ган экансиз!

Жар тубида ётган бўрининг лошини куриб Асил-
бек ҳам қотиб қолди. Йиртқич калласи бир ёнга
кийшайган. тилини тишлаган куйи қотиб ётарди. Шу
туришда у ичига латта тиқилган уйинчоққа ухшарди.

– Ҳеч нимага тушунмадим, – деди Асилбек этлари
жимирлашиб. – Ахир... ахир мен аёл билан олишдим-
ку! У мен билан жанжалланди, шу баҳона юмдалай
кетди...

– Хаёлингизда булган бу. Аслида бури билан
олингансиз. У эса аёлга ухшаб куринган. Ишқал

жой дедим-ку, бу ер..., – Асилбек индамай урнидан турди-ю, уй томон кета бошлади. Дилшод унга эргашди.

– Бир оғиз бейларинг шуни айтса, улиб колармиди?! – зардаси кайнаб деди Асилбек. – Жойнинг ишкали бор деса, бир бало булармиди?!

– Бой, шунинг учун ҳам бой-да! Одам ишлатолмасди, унда. Сиз пулни икки баравар талаб килардингиз. Ёки... бу ёкка оёк босмасдингиз. Манов фалон пуллик стойматериаллари чириб, йук булиб кетарди. Бир киш шу ерда колсин, манов шлкоблоки кум-шагалга айланиб колади, билдийз.

– Ҳа-а, булар мани шутга камаб кетди. Иниси ўлганям ёлгон, кочворди у... Помошна обкелармиш. Балони обкелади у. Шорасул-ку, ювош йигит экан. Ман уша акангни курсам, тириклай ердим.

– Энди нима қиламиз?

– Нима қилардик... ишлаймизам, пулини пиламизам. Шунча меҳнатим, индамай кетовураманми? Икки хисса қилиб оламан, пулимни. У ақлли булса, бизам «мужикмиз», калла ишлайди. Уйлаганда бейинг, гавдаси каттанинг калласи пуч булади, деб. Балонинг уқини ебди! – деди Асилбек жаҳли чиқиб.

Ҳовлига етиб келгач, Асилбек кароватга чиқиб ётди.

– «Моралний ушербниям» талаб қилиб оламан, ҳали қараб тур. Қамоқда ётиб, жа зақунчи булиб кетган, бу аканг ҳам, – алам билан деди Асилбек. – Ит қиламан, ҳали...

Асилбекнинг кузлари олайди. мушти тугилди. «Фсъли айниса, буям қурқинчли буб кетаркан», деб уйлади Дилшод. Кейин уйдаги бор маҳсулотларни

арчиб, туғраб, қора қозонни кайнатиб қуйди. Асилбек шу аҳвол шлакоблок ташишга киришиб кетди. Роботга ўхшаб унинг қулигина ишларди, фақат. Миясида одамни қон қиладиган фикрлар, бир-бирдан миждов хаёллар уйнаб ётарди. Холиданинг тунда келиши, боз устига ун йил олдинги жанжални қўзғашини, зада қилворди уни. Муддаоси нима унинг? Қасд олишми? Хўп, учини олиб, йуқолсин-кетсин. Лекин у Асилбекни тинч қуймоқчи эмас. Яна... у аёл ниманидир биледи. Узи кимлигини-чи? Қандай қилиб буюққа келаётганини-чи?

Буларнинг ҳаммаси миясида булаётганмикан? Аёл эслади... Асилбек атрофга олазарак қаради. Ана шом тушиб қолибди. Уфқ қизариб, қуёш ботаяпти. Яна бошланадими, уша уйин?! Ёки... энди тинчиганмикин...

– Дилшод! – бақирди у ва ўзи қозон биқирлаб кайнаётган томонга утди.

– Уйингга тилпон қилиб қуйдингми? Бугун қоласан-а?

Дилшод овқатнинг тузини курастган экан, бонини кимирлатиб «ҳа» дегандай ишора қилди.

– Бугунам... келармикан? Нима дейсан? – кароват томонга ўтаётиб сўради Асилбек.

– Билмадим, балки у улгандир... бури қиёфасига кириб.

Бунга ишониш кийин эди.

Асилбек сочиқни елкасига ташлади-да, чумил ани сой буйига кетди. Кўп ўтмай Дилшод ҳам келиб қолди.

– Ҳаммаёғим тутун бўп кетди. Уйдагиларга «сабзи туғраб» дегандим. Ана фаришталар омин, деди.

Шурвали палов булаяпти, – кудди Дилшод. Кейин «дод-вой» қилиб уям чумилди.

Асилбек сочиғини ёпиниб, мацца қилиб чумилаётган Дилшодни томоша қилаётганди. Кутилмаганда аёл кишининг махзун овози келди. Қандайдир мунгли, илгижолу куй. Асилбек сесканиб тоғ томонга қаради.

Уфқ бузариб, кулранг тусга қира бошлабди. Булут соя солган тоғлар, янада қорайиб, маҳобатли тусга кирганди.

– Бупти Дилшод чик, кетамиз! – деди у жиддий тортиб. Аммо унга ҳеч нима айтмади. Бу ҳали бола-ку, беғубор. Шу боис унга тоғлар таҳдид қилмас керак. У билан-чи, шу тошларам уचाкипади...

Биргалашиб дастурхон тузашди. Бу пайтда осмон қора пардасини ёйган, унда минглаб олтин чўғлар нур сочиб ётарди. Бир чеккадан сузилиб Ой чиққанди. Аммо Асилбек бу тундан кўрқарди, куркиб қолганди. Шу боис:

– Юзта-юзта қилмаймизми? – деди Дилшодга юзланиб. – Жуда урни келди-да! Эзилиб кетдим, билсанг?!

– Э, ака товба қилмадингизми? Узи бир улимдан қолдингиз-ку! Жим утирсангизчи, энди!

Асилбек индамай, хумрайганча овқат ича бошладди.

– Энди, ё у ёглик, ё бу ёглик буламиз-да. Шуниям уйлашим керакми?! Хит буп кетдим-ку! Қамоқхонада бупчалик қийналмаганман. Жаҳлингизни чиқарганинг башарасига битта қуясану, хумордан чиқасан. Ана сенга ҳақиқат. Бу ерда-чи? Кузбойлогичлик қилиш керак. «а гута, я тута» қилиб? Биласанми, шунақа уйин бор.

– Кунасиз-да, ака, энди. Пешонангизда бор экан, шу ёқларга келиш...

– Ҳа, пешонаниям Оролнинг тузидан ясашган шекилли-да! – Асилбек кулди.

– Ғалати ишлар бўп кетди. Билсанг, кеннойингга яхши кўриб уйланганман.

– Йўг-э! – унга қизиксиниб қаради Дилшод.

– Ҳа-да, ука! Буз йигит булганмиз. Ўзидан бир огиз «мани яхши курасанми», деб сурамабман ҳам. Шунчалик узимга ишонганман. Яна де, урис қизларга уч булганман. Қаймоқдай булади-да бу қурғурлар. Курсам, жим туролмасдим. Хотинни яхши курардим. етмаганига Наташа дегани буларди, шуникига бориб юрардим. Гижинглаган тоймиз уша пайт, болачакам бор демабман. Иккиовиниям хит қилиб юраверибман. Охири анов урис, уйин курсатди, манга. Шуни деб, 10 йилга кесилиб кетдим. Атак. «дода фирмач» булганмиз, бизам. Холида оқила аёл эди, унга ишонганман. Мени севмаслигини билмаганман. Бир ёқларда ётиб қолсам, аза тутарди. Ишда ушланиб қолсам, боласини кутариб кўчада пойлаб утирарди. Ичиб «ғишт» булиб келсамам, ечинтириб, ювинтириб, ётқизиб кўярди. Шунақа хотин эди. Севмаслигини кейин айтди. Уша... уладиган куни «бола сеники эмас!» деб кетди! Уч йиллик қасдини бир умрлик қилиб олди. Қилган ишини кур буини.

– Сизам, хуп ишқалчи экансиз-да! Яхши курган хотинийиз булса, урисникига нега борасиз! Янаям сизларни суйиб қўймабти. Хотинлар ёмон касоскор булади.

– Сан қатган биласан-а, вей! Унтасига уйланиб қуйгандай гапирасан!

– Буни билишгун уйланиш шартмас, – деди Дилшод бушаган косаларни йигаркан. – Хов, пазгга бир одам хусусий пансионат курдирганди. Ичига кирсангиз энди, когасиз. Узиям дам оларди, иккига-учта жононни обчиқволиб. Шунинг хотини шунакаям уч олдики... Эрини пойлаб келиб, хогинлари билан гурт маст етганида. Эшикларни ташқаридан тамбалаб, бензин куйиб ёқворди. Ҳаммаси ёнган. Аёлни мелиса ушлаб кетди, дейишди. Уша хотин охири жинни булиб қолди. Қамашмади. Жиннихонага гиқишди. Шунақа гаплар, ака... Курдийизми, буларни...

– Бупти, бупти, – насихатга хуши йуклигини билдириб, зардали охангда дели Асилбек. – Гапингга шу ерда нукта куй-да, ётайлик. Кеча битта ухламаганман. Яраларим жазиллаб оғриб чикқан.

Улар кароватга жой солиб ётишди. Асилбек яраларига «оҳ-ух» килиб, йод суртди. Яна анчагача гаплашиб, кулишиб ётишди. Охири Асилбек ухлаб қолди.

Кейин ярим тунда сёк говушларидан уйғошиб кетди. Биров улар ётган кароватга чикиб турс-турс юргандай булди.

Асилбек сапчиб, уридан туриб утирди.

– Ким у? – атрофга аланглади йнгит.

– Ман, ман! – Дилшоднинг овози келди.

– Ташқарига чиқувдим!

– Вой, нес-ей, «ўхў-ўхў» килиб иуталсанг булмайдими? Чучитвординг...

Кейин Асилбек харчанд уринмасин, ухлай олмади... Дилшод эса хуррак отиб пишиллаб ухлаб қолди. Асилбек уша ахвол ухлолмай қанча ётди, билмади. Бир ухлаб кетади, бир уйғонади... Хаёли ҳам, туши ҳам анқаш-уйқаш... Бир Холида кузига куринса,

бир бурица ухшаб ириллайди. Унинг кекирдагидан гишламоқчи булади, у эса курашади:

– Қоч, йуқол! Қоч... , – дея бакиради. Охири унгида бакираётганини сезиб, куллари чарақлаб очилиб кетди. Дилшодга хавотирли назар ташлади-ю, бир нохушликни сезиб юраги гапланди. Чунки настан тошларга тойиниб, биров келаётганини кўриб қолди.

– Улсин-э! – секин пичирлаб гаширди аёл, жамодонини икки букилиб кутарганча, атрофга хуркиб бокди. Маъсумгина, маъюсгина Холида шу уй томонга қараб келаётганди. Буни куриб Асилбек, кароватдан чаққонлик билан сакраб тушди-ю, уй орқасига угиб яширинди. Нега бундай қилганини узи ҳам билмасди. Ахир, ахир... ундан яшириниш бемаънилик-ку! «Ҳар қалай уйлаб олишга вақтим булади», деб уйлади у.

Аммо аёл атрофга олазарак қараб, бировни излади. Кароватда ҳеч нимадан беҳабар, тинчгина ухлаб ётган Дилшодга эътибор ҳам қилмади. Ажабланарли томони, у уйга кириб жомадонини куйиб чиқди. Худди оддий аёллар каби. Кейин ҳеч адашмай у томонга кела бошлади. Асилбек ортига тисарилди. Уйни айланиб утиб, ичкаридаги хонага кирди. Қараса, узи ётадиган хонада, уртада Холиданинг жомадони турарди.

Асилбек огир хурсинганча, бум-бўш сим кароватга чукди. Бошини куллари билан чапгаллади. Бенажотликдан! Холида унинг изидан келиб, тўғри у ўтирган хонага кирди.

– Вой, шу ерда экансиз-ку! – деди у кулиб. – Ҳар тугул-эй, кетиб қолганмисиз, деб қўркувдим!

Асилбек индамади, аксинча, унга синовчан тикилиб қаради. У гўё, кеча ҳеч нима бўлмагандай, бу ёкка биринчи марта келгандай тутарди ўзини. «Ростданам

шундаими ё бу роль уйнаяптимикин?» деб ўйлади Асилбек ва бунни текшириб курмоқчи булди.

– Қачон келдинг? – пинак бузмай суради Асилбек ҳам.

– Ҳозиргина... – деди у ерга бокиб. Кейин норози-ланиб эрига қаради.

– Нега бунча жаждорсиз? Нима, келиб нотугри қилибманми? – деди у.

Асилбек унга қагтиқ тикилди.

– Сардорни кимга ишониб ташлаб келдинг? – У Холидани терговчидай суроқ қила бошлади.

– Сардорни?! – каловланиб қолди аёл. Кейин дарров узини унглаб олиб.жавоб қилди:

– Ойим олиб қолдилар.

– Бу ердалигимни қаердан билдинг, Нурали айтди-ми?

Холида бу сафар ўйлаб утирмади. дарров жавоб қилди:

– Самад оғайнингиз... йулниям тушунтириб юборди.

– Самад? – ҳайрон булганини Асилбек яшириб утирмади. – Самад аллақачон кучиб кетган-ку, Америкага! Яхши ҳаёт излаб кетган. Беш йил булди, ундан садо йўқ.

– Яна бошқа Самад оғайнингиз ҳам бор-ку! – деди Холида уялгандай.

– Синфдошингиз...

Асилбек ялт этиб унга қаради.

– Қайси Самадни айтаяпсан?

Холиданинг қошлари чимирилди.

– Қайси буларди, Очиловни-да! – деди тоқатсизланиб. – Сиздан қочаман деб йикилиб тушган-чи? Очилов Самад– ушамиди?!

– Ҳаа, уми?! – дсб юборди Асилбек ҳам. Кейин ҳайрон бўлиб Холидага қаради.

– Сен... сен уни қаердан танийсан?

– Танирдим, – деди Холида қувлик билан. – Туйдан кейин уйга келувди-ку, табриклагани!

– Табриклагани?! – Асилбек эслолмади. – Келган-миди?!

Туйдан кейин сафарга жунаб кетгани ёдига тушди. Синфдоши Самадни Холида умуман кўрмаган. Туйдан кейин табриклагани ҳам келмаган. Лекин унинг Очилов Самал деган синфдоши борлиги рост гап. Холида буларни қандай билаяпти, қаердан билаяпти, ҳайрон. Агар буларни билса, кечаги воқеани ҳам, бундан ун йил олдинги фожеаларни ҳам эслаши керак-ку, ахир. Демак, у узини билмаганликка солаяпти.

Унинг нияти... Асилбекни улдириш булса керак. Бу фикрдан йигитнинг аъзойи-бадани музлаб қолди. Ҳар сафар шунақа... Мулойимгина бўлиб келади-да, бир нимадан жанжал чиқариб, урушиб кетади. Кечагина бир улимдан қолмадими? Бунинг маъқулгина бўлиб утиришига ишониб булармиди?! Вишиллаб, кейин портлайдиган бомбага ухшайди... Шунинг учун доим сергак туриш керак...

– Э, суриштирманг, – деди Холида кулиб. – Амаллаб тошиб келдим-да, мухими шу...

– Ундан кўраси чой-пой ичайлик. Гаплашиб утирайлик бундок. Ахир сизни кўрганимга қа-а-а-анча бўлди?!

– Хуш, қанча бўпти? – суради Асилбек совуққонлик билан.

Холида дилида санаган бўлди. Кейин:

– Би-и-и-ир хафта! – деди у жилмайиб. – Уч кун йук булсангиз чидолмайман! – лабларини буриб деди Холида. Буни куриб, Асилбекнинг юраги зирк эди. Шу туришда Холидасига ухшаб кетди у. Ундан хурсанд булса, доим лабини буриб, шундай эркаланарди, кузлари нозли боқарди. Асилбек, урнидан туриб, беихтиёр унга якишлашганини сезмай колди. Унинг кайноқ нафасини яқиндан туйди. Холиданинг белидан кучиб, узига тортиди. Фақат... фақат пешонасидаги кон сизиб турган ярани курди-ю, уликни ушлагандай сесканиб, уни куйиб юборди. Холида индамади. Аммо нега бундай қилганини узича тушунди. Кули билан ярасини ушлаб куйди-да:

– Яра булмай улсин! – деди у, эрим шундан ирганди деб уйлаб. – Ҳар бало суртаман, кетмаяпти, бу улгур...

Асилбек индамади. Ғалати булиб жойига утирди. Куллари унинг иликқина, таранг танасини ҳис қилди. Худди тирикдай, у несик эди. Томоғидаги томирчалари уриб турарди. Бундан ичида талотуплар бошланди. Аммо... пешонасидаги тамғани куриб, биров устидан муздай сув куйиб юборгандай булди. Ва ноилож жойига бориб утирди. Билдики... Холида ҳам аёллар каби бундан ранжиди. Ташида билдирмаса-да, қуюқ киприклари кузларини яширди. Узини ноқулай сезди... Шунгами:

– Овкат-повқат едингизми? Дастурхон ёзайми? – деди у орага тушган ноқулай жимликни бузиб. Кейин Асилбекнинг кузларига қарашга ботинолмай, уша ердаги қулбола стол устига сочиқ ёзиб, безата бошлади. Орада:

– Кароватда биров ётибди. Ёрдамчингизми? – деб суради у.

– Сен ҳамма нарсани биласан-ку? Наҳотки, унинг кимлигини билмаган булсанг? – киноя аралаш гап килди Асилбек.

– Ҳа, биламан, – мақтангандай деди Холида. – Фақат сиз... «уни қаттан танийсан» деб мани сикасиз. Буни узимама билмайман. Балки... экстрасенсдирман-а! – елка қисиб кулди Холида. Шу чоккача қовоқ осиб утирган Асилбек ҳам буни эшитиб, «қиҳ-қиҳ»лаб кулди. Сал қолса, илгаригидай хотинининг бурнидан бир чимдиб қуярди. Узини тутди. Кейин «Экстрасенсмиш, – деб уйлади истехзо билан. – Қотасанми, гапига. Узининг қандай балюлигини билса нима қиларкин?»

Асилбек Холидани кузатганча жим утирарди. У эса халтасини очиб, пишлок, сувда қайнатилган картошка билан тухум, бир булак қовурилган товук гуштини дастурхон устига қуйди. Лоладек қизариб пишган, бўрсилдок нонларни ушатди. Термосдан чой ҳам дамлади, хатто!

Буни кўриб Асилбек хайратдан ёқа ушлади. Ичида «Шу нарсалар ростакаммикан? Еса булармикан?» деб уйлади узича. Кечқурун шилдир-шурва ичгани учун буларнинг бари иштаҳасини очиб юборди. Урнидан турди-да, «Эҳ, нима булса булар» кабилида, иш тутди. Дастурхонга «асраб қуйганидан» келтириб қуйди.

Уни куриб Холида норозиланди.

– Ичманг, шу савилни! – жерккандай деди у. – Маст бўлиб қоласиз. Кейин... ўтириш ҳам бурундан чиқади.

– Чикмайди, – деди Асилбек ишонч билан. – Қани, ол ўзинг ҳам!

Аммо Холида дастурхон тепасида иштахасиз боладай утирарди. У бир чимдим нон тишлаб еди, Асилбекдан куркканидан килди бу ишни. Бошиқа пайт сочик учини кайириб, уйнаб утирди. Иигит бир-икки пиела ароқ қуйиб ичди. Кейин, лабини чапиллатиб, говук гуштини хумор билан хидлади. Ҳай-ҳайлаб еди. Холиданинг олди а хам суриб қўйди. Аммо аёл бояғздай сузилиб утирарди, ҳеч нима готинмасди.

– Нима, сен овқат емайсанми? – суради Асилбек, сочикни химариб утирган Холидага.

– Ейман, – деди у секин. – Қорним тўк эди. Шу сизга илиниб... бир дастурхонда утиргим келди. Соғиндим... – бошини эгган куйи деди у. Асилбек унга ялт этиб қаради. Овқатдан кулини тортди. Чинданам Холида бу сузни галаги айтди. «Соғиндим». Паст говушда оддий қилиб, лекин... дарди қилиб гапирдики, Асилбек овқатдан тийилиб, огир хурсинди.

– Мен-чи... Сени қанчалар соғинганимни биласанми? – деди у кузлари ёниб хотинига тикиларкан. Маст булгани учун упкаси тулиб гаширди, у. - Суяк-суякми гача эзилиб кетганини биласанми узинг?! Мани... туришим одам, ичим адоёи тамом булган! – бу сузлар ичидан алам билан отилиб чиқди.

– Дузахга ташлаб кетдинг-ку, мени, шуни биласанми?

Холиданинг ҳамон уша утириши, сочик учини бураганча, уйчан. Бошиқа тарафдан, у маст булиб қолди, деб уйлаётганиди. Чиндан хам Асилбекнинг кайфи ошиб қолганиди, аммо мияси равшан, нималар деб, нималар қилаётганини билиб турарди. Фақат тили... кишандан озод булди, холос. У атайлабдан ичди. Нима булса-булар, деб ичди. Бир чеккаси манави, дилини

уртаб кетган хурлико киефасида утирган мавҳумот билан беркинмачок уйнаш жонига теккан эди. Туйди. ҳаммасидан! Бу аҳволда яшаб ҳам булмайти. ишлаб ҳам. Айниқса, Асилбек «конкретний» йигит була туриб, хажи қиздай писиб юролмапти. Шу пайтгача ҳамма ишни пусткаласига ҳал қилиб келган бир чапани йигит эди. Янаям ёрилиб кетмади-я, буларнинг баридан. Чидади! Чидаб берди! Етар шунча чидагани! Шу боис қаршисидаги аёлга қаттиқ тикилганча:

– Сен Холида эмассан! – деди у шартга. – Билманг, билиб қуй! Холида эмассан, тушундингми?!

Холида индамади. Пиёла тутган куллари тиграб кетди. Кузлари жикка ёшга тўлди.

– Бу нима деганингиз? – деди у секин. – Холида булмасам, кимман?

– Билмайман кимлигингни... Билмайман...

Орага огир жимлик чуқди.

– Мен маст ҳам эмасман, алжмаяпман ҳам, – жиддий гапирди Асилбек. – Сан тушунишга ҳаракат қил. Унга жуда ухшайсан. Лекин у эмассан. У бундан ун йил бурун учинчи қаватдан гушиб кетган.

Аёл кўз ёшларини сидирди.

– Кейинчи? – синик товушда суради у.

– Кейин... у улган! – деди Асилбек кузлари ёшлашиб. – Нега бундай бўлди, билмайман. Ҳалигача тушунолмаيمان. Уша қуни... жанжаллашиб қолдик. Умримда биринчи марта унга қул кутардим... У балконга қочиб чиқди. Етиб келолмадим, ман. Унинг даҳшатли қичқирини эшитдим. Ҳалигача уша қичқирик қулоғимни қоматга келтиради, билсанг. Манави еримни. – кўкрагини ситаб курсатди Асилбек, – тош-

дай босади. – у йугон бармоқлари билан кузларини ишқалади.

– Қандай қилиб гушиб кетган, билмайман!?

– Уни деса, жинни бўлиб қолардим. Шўрликкина, мендан қочиб юрарди. Чунки қуймасдим, уз ҳолига. Шунақа хайвонфеъл одам булганман. Унга яқин келган йигит борки, бурни конарди. Мабодо, бошкага тегсанг, уни ҳам, сени ҳам суйиб кетаман дердим. Бехази, важоҳатим шунақа эди. У менга тегишга мажбур булган. Шунақа гаплар, – чуқур хўрсинди Асилбек қаршисида бош эгиб утирган аёлга каттик тикиларкан.

Негадир энди ундан қурқмаётганини хис қилди.

– Сан буларни қаёқдан ҳам билардинг? Шунинг учун ҳам Холида эмассан-да!

Аёл бошини кутариб Асилбекка гик қаради ва:

– Биладан! – деди у мағрур. – Ҳаммасини биладан. Езда макгабда мени зурлаганингизни ҳам биладан. Сизни... ушанда ёмон куриб қол анман.

Асилбек аёлга хайрат билан қаради.

– Гапираверайми? – истехзо аралаш деди Холида. – Мажбур эрга текканман, сизга. Лекин бир ёстикка бош қуйгач, узгарганим рост. Ҳа, уз эримни севиб қолганман. Айниқса, Сардор туғилганида... йиглаганларингиз, мени бошдан оёқ упиб ташлаганингиз ёдимда қолган. Мен... менинг айбим бор эди. айтолмасдим.

Асилбек сергак тортди.

– Тушунмадим, – аёлга хайрон бўлиб қаради у. – Айб?

Аёл айтсамми-айтмасамми, дегандай тайсалланди.

– Сиз буни билишингиз керакмасдир, балки...

Балки шунинг учун Холида узини балкондан отгандир...

– Нима? – Асилбек урнидан туриб кетди. – Демак, у балкондан тушиб кетмаган, шундайми? У... узини улдирганми?

Холида дабдурустдан жавоб қилмади. Бироз сукут саклаб, унга еб юборгудай қараб турган йигитга бир қараб қўйди.

– Ҳа, балкондан узини ташлаган. Мен буни билман. Чунки уша куни у мудҳиш сирни айтиб қўйган. яъни болани?!

– Нима, болани?! Болага нима бупти? Энди сан ҳам уч ол, болани уртага қўйиб.

– У уч олмаган, у ростини айтган. Бола... сизники эмас!

– Ёлгон!!! – Асилбек урнидан туриб кетди ва бармоғини стулга нуқиб гапирди. – Атай жиғимга тегаяпсанми? Санам асли, қасос олгани келгансан-да, а?!

Холида индамади. «Ишонмасангиз гапирмай қуя қолай» дегандай елка қисиб, кетмоқчи булди.

Ғазабдан бутриқиб кетган Асилбек аёлнинг елкасидан тутиб, силтаб жойига утқазди.

– Раз бошладингми, энди ҳаммасини айтасан. Ҳеч нарсадан қурқмайман. Улимдан ҳам. Бир файласуф айтган экан, «Улимдан қурқмаган одамдан қурқ» деб. Шунақа!!!

– Ишонмасангиз гапириб нима қилдим, – деди аёл пинак бузмай. – Холида бу сирни узи билан олиб кетган. Менам шундай қилсам керак.

– Ҳамма билганингни гапир! Гапир дедим!

– Сен... у эмассан, дедингиз. Лекин мен Холида эканимни биламан. Фақат сиз бунга ишонмаяпсиз.

Мен эса айнан шундан фойдаланаёггандирман. балки.

Сардор тугилиши арафасида қандай азоб чекканимни билмайсиз. Қаёқданам билардингиз. сиз уйда кам булардингиз. Туну кун ёлғиз қолиб кетардим. Бева хотиндай ҳафталаб суппайиб угирардим. Бошида фарзанд ҳам булмади. Уч йил кутганмиз, эсламг. Уйга келмасдингиз. қаёқлардадир ётиб юрардингиз.

Билардим... менга хиёнат қилишингизни. Мени телбаларча севишингизни ҳам билардим. Аммо мен сизни бошқалар билан булишишни истамасдим. Сизни уйга боғлаб олишнинг битта йули бор эди, холос. Бола!!! Аммо бола булмаётганди. Духтирма-духтир санғиш, игна-уқоллар, таҳлиллар бадга урганди. Сиз йулдасиз, сафардасиз. Сизни текширишнинг сира иложи булмаётганди.

Ниҳоят, бир куни вақт ажратдингиз бунга. Духтирга бориша. Макгабдошимиз Назиранинг ганишига учрандик. Анализ жавобларини эшитиб кайфиятим гушиб кетди. Сиз: «Нимага кайфиятинг тушиб кетди? Анализимиз яхши чиқди-ку?!» дедингиз, эсингиздами?! Уша ердаги қаҳвахоналардан бирита кириб овқатландик. Сиз «булғуси угшим учун», деб юз грамм отиб олдингиз. Мен эсам ушанда сизга билдирмай куз ёшларимни артиб олганман. Чунки сизнинг таҳлилларингиз ёмон чиққанди. Шу гавдангизга таасуфки, пуштингиз куйиб кетган экан. Шу гапга сиз чидармидингиз? Айтинг, чидармидингиз...

Асилбек анграйиб қолди. Ҳамма ифлосликни кутганди, аммо бунақа гапни эшитаман. деб уйламаганди.

– Нима?!

Асилбек бир ҳол-важохатда Холиданинг тепасига келиб серрайли.

– Уйлаб гапираяпсанми? Бунақа нарса билан ҳазиллашиб бўлмаслигини биласанми-ув, педараза! – тишларини гижирлатиб деди у ва аёлнинг юзини бир кули билан чангаллади.

– Тухмат қилмасдан гапир... – вишиллаб деди у. – А то гижимлаб тапшйман, эшитдингми? Ўтил маники!!! – кукрагига уриб деди у.

– У сизнинг ўглингиз эмас! – Холида унга тик қараганча уз гапини маъқуллади.

– Қанжиқ, – Асилбек Холиданинг елкаларидан тутиб силкитди. Кейин ароқ шишасини олиб, деворга отди. Шиша қарс этиб синиб тушди.

– Ипслар! – деди у тиши орасидан. – Курсатиб қуяман ҳали, аҳмоқ қилишни...

– Сардор... мани болам! – энди узи ҳам ишонмай қўйган гапни таъкидлади у. Бир умиди шундан эди. Яна бола-чақа қиларман, шу билан юпанарман, деб уйлаганди. Холидани, бу азобларни унутарман, деганди. Етмаганига, улганнинг устига тепгандай бу гап чиқиб турса-я... Асилбек бошини чангаллаган куйи жойига бориб утирди. Ичи бум-буш эди унинг.

– Духтир... буни айтсангиз, узини бир бало қилиб қуяди, деди. Эрингиз жуда кизикқон экан. Унга буни билдирманг, деди, – гапида давом этди Холида. – Қанчалар оғрикли булмасин, шу ҳақиқатни билишингиз керак. Сиз... хуш кайфиятда яна йулга кетдингиз. Мен бир ботмон юк билан қолавердим. Яна уша духтирга бордим. Қуркманг... Сизга хиёнат қилмаганман. Духтир сунъий уруғлантириш йулини таклиф қилди. Олдимга бир даста эркаклар расмини ташлади.

– Танланг! – деди у. – Уларнинг уруғликлари биз-

да сакланади. Донорларнинг узига айтиш шарт эмас. Эрингиз буни билмасин, деди.

– У келганда эрингиздан суюнчи олинг, деди у.

Оилани, аллақачон дарз келган оилани саклаб қолишнинг ягона йули шу эди. Имкон қадар суратлар орасидан сизга ўхшайдиганини танладим. Юрагим чуғ бўлиб ёнди. билсангиз. Узимни худди сизга хиёнат қилаётгандай ҳис қилдим. Врачлар тухум хужайрани шиша-найда уруғлангириб, менинг вужудимга жойладилар. Сиз эса яна йуқ эдингиз. Она бўлишимни йиллаб кутганимни биласиз. Лекин бундай қилгандан кураси, ҳақиқатни айтганим яхши эди, деб уйладим. Узимга лаънатлар айтдим. Яна бола етти ёт бегоналарга ухшаб қолишидан қурқардим. Бу жуда қурқинчли эди. Уша бола туғиладиган қуни, жонимни ҳам қушиб туққанман. Уятдан, қурқувдан... Туққан қуним пойимни ушиблар йиғлаганингизда ичимда ут ёнганини билмайсиз... Шунака... Сиз ҳеч нимани билмас эдингиз.

Икковлари тек қолишди. Тонг бузариб келаётганди. Асилбекнинг ҳаётидаги энг дахшатли тонг. Яна... унинг тирикчилигини, ҳаёт давом этаётганини билдириб, аллақачонда хуроз қичқирди. Тоғ гиёҳлари исини келтирган шаббода, қушларни уйғотиб юборди, гуё. Бири олиб, бири қуйиб қушлар сайрай бошлади. Асилбек аёлга қаради.

– Сан... кетишинг керакми? – юраги узилиб суради у.

Аёл индамади. Эшикка йуналди-да, деди:

– Мен доим сизни севганман. Фақат хиёнатларингиздан бешиб, аламимни олиш учун сизни ҳозир ҳам, кейин ҳам севмайман, деярдим. Шундай десам, қийналишингизни билардим. Сизда бор юрак.

менда йукмиди?! Мен ҳам ичимдан куярдим. Сизнинг тогдай қаддиғизни, «мужик»лигингизни эгиб қуйгим келарди. Чидолмасдим, хиенатларингизга. Сиз шаҳватингизни қондириш учун шундай қилгансиз. Бу – мен учун хурлик эди. Билмай эмас, билиб, атайлабдан узимни балкондан ташладим. Мен сизни шундай жазолаганман. Аслида-чи, мен узимни эмас, сиз мени ўлдирдингиз?! Мен бу билан узимнинг ҳам, сизнинг ҳам хиёнатларингизга чек қуйдим! – аёл шундай деди-да хонадан чиқди... Асилбек уша утирганича қолди. Бир соатми, икки соатми, дастурхонга тикилиб утирди. Кун тиккага келиб, Дилшод чақирганидагина узига келди.

– Бек аков, уйғотмабсиз ҳам-а? – юзларини сочик билан артаркан хонага хушчақчақ кириб келди Дилшод.

– Қотиб қолибман-э! – деди у. Кейин дастурхондаги ноз-неъматларни куриб, кузи уйнади.

– Ие, зиёфат зўр-ку! – Асилбекка саволомуз қаради у. – Яшириб қуйганингиз бормиди?!

Асилбек индамади. Тайсалланиб, худди узига ўзи гапиргандай деди:

– Биттаси ташлаб кетди!

– Уҳ!!! – Дилшод кулларини ишқаб товуқ гуштига ёпишди. – Чой қуйвордим, – деди у оғзини тулдириб гушт чайнарган. -- Олинг қани! – деди у буларнинг ҳаммасини узи олиб келгандай. У бироз утиб чой дамлаб келди. Акасига чой қуйиб узатди ҳам, Асилбекнинг туси ўзгармади. Шундагина Дилшод унга хавотирли назар ташлади:

– Тинчликми, ака? Кайфиятингиз расво? Нима булди? Туни минан биров билан гаплашдингизми?

Нима бало, хафа қилиб кетдимиз?

– Ким?

– Ким буларди, ака? – қих-қихлаб кулди Дилшод. – Уша жопон-да!

– Э-э! – кул силтади Асилбек. – Куй шунақа гапларни! Умуман, – у шундай деди-ю. гашқарига чиқди. Уз-уздан, гуё нима қилишни билмагандай, бехафсала шлакоблок таший бошлади. Кейин узига бу ишнинг, умуман ҳамма нарсанинг маъноси йукдан булиб туюлди. Ҳовли уртасидаги шлакоблокни устига келиб ўтирди. Оғир «уф» тортди.

Чойини ичиб булиб, Дилшод ҳам чиқиб келди.

– Мен энди борай, – деди у Асилбекка синовчан назар ташларкан. – Мазангиз яхшими, ака, ғалатисиз?

– Куёвур, – деди Асилбек кул силтаб. – Шунчаки «настрена» йук. А так, маза жойида! – бошбармоғини кериб, аҳволи зурлигини тасдиқлади у. Кейин Дилшод билан шарақлатиб кул ташлаб хайрлашди.

– Сизга абед обкелама! – деб бақирди Дилшод наст томондан. – Мени кутинг ва мен кайтарман! – деди у ҳазиллашиб.

* * *

Гуш пайти Дилшод овқат олиб келди.

– Бек ака, бек аков! – чақирди у оқ халтани кароват устига қуйиб. – Э, йиғиштиринг ишингизни, абед келди! – деди у шухчан.

Аммо ҳеч ким овоз бермади.

– Қаерга кетдийкин! – ҳайрон булди Дилшод. Кейин акам хурсанд булади, деган уйда дастурхон тузаб қуйди. Овқатни косаларга сузди, помидор-бодринг туграб, шакароб қилди ҳамки, Асилбекдан дарак булмади.

Дилшод аввалига бироз кутди. кейин қорни очиб кетгани учун овқатини ичиб қўя қолди. Аммо акаси келмади. негадир.

«Бахтиер акадан норози буб ётганди. тилпон қилгани қишлоққа тушгандир-ов», деб уйлади у. Шу боис келса овқатланар деб, коса устига сочиқ ташлаб қуйди. Кетди... Аммо Дилшод уйида ҳам хотир-жам утиролмади. Негадир акасининг ҳеч нима демай, гойиб бўлгани ғалати туюлаётганди. «Хабар олайчи. келиб қолгандир. Қол деса, қоловураман», деган уйда Дилшод йулга тушди.

Ҳовлига кириб келганида уфқ қизариб, қуёш бота бошлаганди. Шошганча, ҳовлидаги кароват ёнига келди. Коса ўша-ўша, усти ёпиғлиқ турарди. Нон увоклари, қушлар чуқиган шекилли, тузиб ётарди.

– Ие, келмапти-ю! – буни куриб йигитнинг юраги шув этиб кетди. – Тошкентга кетганмикин? – Дилшод Асилбекнинг эрталаб хомуш, бир нуқтага қадалган қўйи утирганини эслади. «Шу бейларам нокас узи, – уйлади Дилшод. – Одамни шунчалик бир сумга маҳтал қилиш шарт-ми?! Ишлатдингми, пулини берда! Яна бечора бир узи ишларди». Буям, энасини баҳона қилиб қочди-ворди. Қайдан қидирсин энди?

Дилшод зир югуриб чор-атрофни айланиб келди. Сой буйини, куприкнинг нариги томонидаги дарахтзорни қаради. Кўл буйигача бориб келди. Энг ёмони уфқ бузариб, қуёш ботди ҳам. Асилбек топилмади.

Охири акаси бури билан олишган жарлик тепасига келди. Пастда қизил майка кийган биров ётарди. Ўтирибдими, ётибдими, дабдурустан илғай олмади. Дилшод акасини таниб суюниб кетди.

– Э, ака, шу ерда экансиз-ку! – бақирди у пастдаги

одамга караб. Қидирмаган жойим қолмади-я! – узича упкаланган булди Дилшод. Лекин анави одамдан сас-садо чикмади. Қимир этмай ётаверди. Буни кўриб, бир нохушликни сезган йигитнинг «гуп» этиб иситмаси кутарилди.

– Ака!!! Сизга нима булди? – Дилшод ютоқиб на-фас олганча тик жарликдан йиқилгудай булиб, пастга тушди. Кузлари каттариб, гужанак булиб ётган одам-га яқинлашди... Бу чиндан ҳам акаси. Асилбек полвон эди. Боши тошга теккан, шекилли, пешонасидан си-зиб оққан қон ерга сингган, оқ майкасини қизил тусга буяганди.

– Ака!!! – бакириб юборди у. – Мени кечиринг, ака!

Дилшод йиглаб юборди. Шу топда тепада қизил лозим-қуйлақда бир аёл пайдо булганини у сезмади.

Аёлнинг кузлари голибона чакнади-ю:

– Барибир... аёл макрига учдинг-а! – деди пичир-лаб. – Тоғлар аёлингнинг қасдини олди...

**БИЛЛУР БОҒДАГИ
УЧРАШУВ**

Хорхе Луис Борхесга бағишлайман

Мен уни дам олиш уйида учратгандим. Қўлида ҳамиша китоб, нигоҳлари маҳзун. Қоп-қора кузлари оппок чехрасида икки томчи сиёҳдай ажралиб турар, унинг қандайдир бошқача одамлигини таъкидлаётгандай буларди. Унинг ҳеч ким ва ҳеч нима билан иши йук эди. Ҳамиша ошхонада курардим уни. У истар-истамай овкати ер, купинча бемаъно нигоҳи тоғу тошга қадалганча қолар, кейин овкат ейишни ҳам унутиб, чиқиб кетарди. Ошхонага нима мақсадда келганини тушунмасдингиз. Ҳар сафар уни курганимда танишиб олишни кўнглимга тугар, аммо ҳеч фурсати келмасди шунинг. Дам олиш уйида у ҳам, мен ҳам ёлғиз эдик.

У менга кимпидир эслатарди. Ҳар курганда уни кимгадир ухшатардим. Ҳа, у худди китоб қахрамонларига ухшарди. Сипо ва куркам чехрасидан бирон кусур тополмасдингиз. Ҳатто ҳаракатларига чартибли, чамаланган. Унинг узгачалигини фақат менгина ҳис қилардим. Аммо мен ҳам баъзи-баъзида уша кимсани унутиб қуяр, фақат ошхонада оппок чехрасини куриб ёдга олардим, уни.

Бир кун и айвончага чиқиб ҳуш ҳавода дам олаётгандим, уни куриб қолдим. У билан шундоққина кўшни эканмиз. Бир хонали уйлар ёнма-ён қурилган бўлса керак-да! Ниҳоят, у билан танишиб ҳам олдик. Ҳақиқатан, ғалати одам эди у. Замонни ҳис қилмасди. Унда вақт тушунчаси умуман улганди. Сиёсат эса... ҳозир президентимиз ким, деб сурасангиз билмасли-

ги аниқ! У китобларга шу қадар шунғигандики, булак туқис олам йуқ эди унинг учун! Ким билади, балки ро-сти билан шундайдир...

Китоб ҳастий эмас, ҳаёт китобий булиши керак-дир?!

Унинг кўзлари... чеҳрасидай гамгин, допишманд-намо кўзларига тик қаролмасдингиз. Гуё бир қарашда у сиз ҳақингиздаги бор ҳақиқатни илғаб олаётгандай.

Чамамда у китоблар ҳақида гапирди, узоқ гапирди. Аммо мен ношуд ҳеч нимага тушунмадим. Буни жуда истасам-да, бутун вужудим қулоққа айланиб, у айта-ётган ҳар сўзни илиб олсам-да, иборалар маъносини жамлолмасдим, фаромуш ҳаёлимдай сузлар мазмуни ҳам парчаланиб-парчаланиб кетарди. У тусатдан бир нима ёдига тушгандай сариқ жилдли китобга ишора қилди:

– Жуда галати китоб экан, – деди у кўзлари пор-лаб, – ҳар сафар уқиганимда воқеалар узгаради. Ки-тоб эса битта, саҳифалар уша-уша, аммо воқеалар узгараверади. Ҳар сафар аввалгисини топаман, деб қайта уқийман, аммо ҳеч тополмайман. Сузлар узгармайди, воқеалар тизмаси уша-уша, аммо қахрамонлар роль алмашаверишади. Бир-иккита янги кимса пайдо булади-ю тамом... ҳаммаси яна бошқатдан бошланади. Шу китобни олтинчи марта уқияпман. Лекин худди олтита асар уқигандайман, – деди у, – Сиз ҳам уқиб кўринг-чи!

Китобни олдим. Хонадан кайфиятим пир булиб чиқди. Энди уни уқишга туғри келади. Ички бир нидо билан одамларни йиглатгундай ачинарли хурсиндим. Китобга қараб қуйдим. “Биллур боғдаги учрашув” деб аталарди у. Очиги, китоб уқишни улғудек ёмон

кураман. Чумолидай харфлардан юрагим сиқилади. Қоғоздаги ёзувдан кура тирик табиатга тикилган маъқул эмасми! Уқий олсангиз табиатнинг узи ҳам китоб! Жилд-жилд китоб! Айниқса, бир пиёла чойни эрмак қилиб, оромкурсига ясланганча тоғларни кузатиш, шом пайти зарҳал осмонни кузатиш канчалар завқли, хузурбахш! Китоб эса...

Аммо барибир мен уни китобсиз тасаввур қилгим келарди. Унга ачинардим негадир. Назаримда у бу дунё неъматларидан бебахра қолаётгандай, уйдаи-уйдай китоблардаги бор муаммолар уни босиб ётгандай. Зотан, у ҳам мен туғримда худди шундай уйлашга ва менга ачинишга юз фоиз ҳақли эди. Менинг узим каби девор орасида қолган мулоҳазаларим, унинг наздида ночор, ута ғариб туюлса эхтимол.

Бир куни кимтинг анча хонамга кириб келди. Унинг кузлари порлар, кайфияти аъло эди. Уни шу ҳолатда куриб юрагим “шув” этиб кетди. “Хартигур, оддий одамга ухшайдиган жиҳатлари ҳам бор экан-ку!” – дедим узимга-узим. Унинг қарашлари қандайдир сирли эди. Қандай изоҳлашга ҳам ҳайронман буни. Нигоҳлари паришон булиб турарди-да, кузларида бирдан ут чакнади. Аммо бу ҳолат бир онгина давом этар, чакноқ кузлари бир зумда суниб қоларди. Уша гайритабиий нигоҳни фақат хаёлан тиклай олардингиз, холос. Чунки бошқа такрорланмасди у.

– Қатай уқияпсизми? – қулимсираб суради у. Унинг табассуми ҳам ғалати эди. Шу вақтгача ҳеч кимда учратмаганман бунақасини. Уни юракни эзадиган, дардли табассум дея изоҳлаш мумкиндир балки. Аммо шунда ҳам юз фоиз ифодалолмаган буламан уша ҳолатни.

– Ҳа! – дедим мен.

– Қайси жойига келдингиз?

“Ёлгоннинг миси чикди. Энди нима дейман?”

Шартга кузим тушган жойни айтиб юбордим.

– Ҳалиги... анави... Муҳаллад билан Фухайранинг биллур боғдаги учрашув жойини уқияпман.

– Ҳа. бир умрга ажралани учрашишади улар. Муҳаллад кизнинг хоинларча отиб ташлашини билмасди. Киз узини Офият Отинлар сирасига киритарди. Ўтибор қилдингизми, улар бежиз биллур боғда учрашишмаган, Адиб шу урида мусаффолик ва айни чоғда совуқ ва тафтсиз гузалликни тасвирламоқчи бўлган. Ҳақиқатан, китобнинг биринчи қисми, йўғ-э, кўрдингизми мен ҳам янглишяпман. Китобдан олган илк таассуроғингиз шунака бўлади. Аммо уни иккинчи бор уқиганингизда маъно бутунлай узгариб кетади.

Сухбатимиз узоққа чузилмади. Унинг хаёли паршон, худди бир жойга шошаётгандай бетоқат буларди. Китоб уқишга ошиқаётгани аниқ. Аммо унинг кўпроқ қолишини истардим. Чунки у мен учун деярли узга олам вакили эди. Мен шу вақтгача билмаган ва ҳатто қизиқмаган узгача дунё фуқароси эди у. Шу сабаб ҳам кейинги пайтда сухбатимиз чузилиб кетар ва ҳар сафар қайсидир асосий гап айтилмай қолаётгандай туюларди. У кетди. У кетиши билан сариқ жилди китобни қўлга олдим. Ҳамма китобга ухшаган китоб. Саҳифалари сарғиш, арзон қоғозга босилган. Аммо на босмаҳона ва на китоб чиқарган нашриет белгиси бор. Ҳатто чиққан йили ҳам қайд этилмаган. Битта-яримта хусусий босмаҳонада чоп этилган-ов. Ҳозир унақа босмаҳоналар сон-минг.

Аммо китобни укимадим. Чунки тушлик вақти булганди. Авваллари тушдан кейин чумилгани анхор буйига тушар, ёки кушни бинодаги йигитлар билан теннис уйнагани чикардим. Бу сафар эса... хонамга шошилаётгандим. Негалигини тушунмасдим. Худди биров судрагандай ихтиёрсиз хонамга келиб қолдим. Қулим уз-уздан китоб томон қузилди. Аста биринчи варақни очдим ва... у ёғи кетаверди. Сатрлар, саҳифалар алмашаверди, алмашаверди. Муҳаллад, Муҳаллад. Оппоккина, кузлари кишига меҳрли боқадиган, кизлардай юмшок кунгил. У кизни инсофга чакирмоқчи, булади, аммо... умуман олганда кизни инсофга чакириб булмасди энди. У эса шуни тушунмайди. Муҳаллад була туриб тушунмайди.

Кутилмаганда китоб укишга жуда қийнала бошладим. Негадир ҳарфлар қуринмай қолди. Сабабини билолмай ҳайронман денг. Шунда ҳам китобдан бош кутаргим келмасди. Ахийри кузим утмай мажбур булдим. Қарасам, атроф зимистон, юлдузлар чарақлаб кетганди. Хуллас, кечки таомдан ҳам қурук қолган, вақт ҳам алламаҳал булганди.

Тоғ ҳавоси эмасми, қорним чунонам наъра тортардики! Жавонни титкилаб қотган нон билан, битта попук топдим. Нонни қарсиллатиб еб, устидан қулдиллатиб графиндаги сувни ичиб юбордим. Попукни шимганча ухлаб қолибман. Ҳатто ечинмабман ҳам. “Лаънати, уша китобни иккинчи қўлга олганим булсин!”

Ўрталаб нонуштага шошилдим. “Яхшилаб тамадди қиламанда, кушни бинодаги йигитлар билан чумилгани борамаи, тушдан кейин теннис!” – узимча режалаштирдим мен. Кетаётиб кичик стол устида тур-

ган сарик жилди китобга бир қараб куйдим. “Икки дунёда ҳам қулга олмайман. Бугуноқ қайтариб берман!”

Нонушта пайтида танишим менга қараб жилмайиб куйди. Мен ҳам им қоқиб саломлашгандай булдим. Аммо китоб ҳақида оғиз очолмадим.

Қизик, чумилгани бормоқчи булган одам, айлана-айлана қандоқ хонамга қайтиб келганимни билмайман. Истар-истамай китобга кул чуздим. Чунки билардим, агар уни қулга олсам, тамом, ундан узилолмайман! Икки дунёда ҳам! Қандайдир ички сезги билан ҳис қилаётгандим буни. Афсуски, мен ҳақ эдим. Шу булди-ю, китобга муккамдан кетдим. Асар ичра яшай бошладим, десам, туғрироқ булар. Эрта-ю кеч китоб уқир, кучага эса мажбуран, ошхонага бориш учун чиқардим. Овқат еб гуриб ҳам хаёлим қахрамонларда буларди. Улар мени китоб ичра илҳақ булиб кутаётгандай туюларди. Улар билан учрашишимни эслаб, юрагим ёқимли калқиб қуярди. Одатимга кура бу сафар ҳам овқатни апил-тапил едим-у, ҳужрадай хонамга шошқидим. Келган жойимдан ютоқиб уқишга тушдим. Қизиги шундаки, асарнинг иккинчи қисмида тфу, уни иккинчи бор уқиётганимда, қахрамонлар урни алмашди. Муҳаллад билан Фуҳайра умуман нотаниш кимса булиб чиқишди. Фуҳайра бу сафар оддий қиз сифатида иштирок этди. Унинг севгилиси эса Муҳаллад эмас, қандайдир Сухроб эди. Аммо асарнинг ниҳояланиши бир хил. Фуҳайра барибир Муҳалладни улдиради. Қизнинг нега шундай қилганига тушунолмай қолдим. Узини ҳимоя қилиш учунми ёки Сухробни дор остидан саклаб қолганими?!

Тоғларга тикилганча узоқ уйга толдим. Назаримда умрим бекор утгандай, бекор угаётгандай туюлди менга. Гуё шу вақтгача арзимас гашвишларга уралашиб, ҳаётнинг асл мазмунини унутгандай эдим.

Зотан, уни ҳаммамиз унутганмиз. Мана Сухробни олайлик. Тухта-тухта-чи?! Ахир китобда янги қахрамон пайдо булди-ку! Сухроб аввалги асарда йук эди. Тфу! Яна асар дейман-а, асар эмас, олдинги воқеаларда Сухробнинг “с” ҳарфи ҳам йук эди. У қасқдан пайдо бўлдийкин? Китобга тикилганча танг қолдим. Уни шоша-пиша қайта варақлай кетдим. Боларни қаторма-қагор хижжалаб уқиб чиқдим. Китобни ёпиб қайта очдим-да, яна уқишга тушдим. Аммо биринчи воқеалар тизмасини умуман тополмадим. Бироқ учинчиси ҳам ҳали бошланмаганди. Иккинчи тизма тугамагунча, учинчиси бошланмаса керак-да! Китобни қулга олиб, у ёқ-бу ёгини айлаштириб курдим. Аммо... бу сузлар уйишими, техник аралашувми, барибир билолмадим. Ҳар қалай қандайдир суз уйини булиши керак. Муаллиф шундай сузлар қуллаганки, ҳар сафар мазмунни узгартириш мумкин булган. Масалан, Сухроб, Робия, Борий, Рия, Риёзаг. Иззат ва ҳоказо дегандай. Шаклдош сузлардан ҳам усталик билан фойдаланилган. Бир гапнинг узида икки-учта шаклдош суз қатнашган. Аммо барибир бутун бошли китобнинг узгариши, қахрамонларнинг кушилиши ҳеч ақлга сиғмасди.

Негадир китоб эгаси билан гаплашгим келиб қолди. Таассуротларим шу қадар бедарвоза эдики... Китобни деб уни ҳам унутиб юбордим-а?! Бутунлай. Ҳатто ошхонада ҳам уни қидирмасдим. Чунки тамадди қила туриб, уқиганларимнинг мағзини чақардим.

Бунга бўлак вақтим ҳам йўқ эди-да! Бир куни ундан хабар олгани отландим. Кунглим тула таассурот.

У ёнбошлаганча берилиб ниманидир уқирди.

– Жуда галати китоб-ку! – дедим хайратимни яширолмай, – бу сафар Гулёр деган қахрамон пайдо булди.

– Гулёр билан Абдуллоҳми?

– Ҳа, – тасдиқладим унга савол назари билан тикиларканман. – қаёқдан билдингиз?

– Уқиганман-ку? Бунини устига воқеалар чувалашиб кетмасин, деб ёзиб боряпман. Атайлаб!

– Яна шу китобни уқияписизми? Сизда бу китобдан иккитами, дейман?

– Ҳа! Биттасини амаким берганлар. Китобга кизиқишимни билардилар-да! Қушнилардан олган эканлар. Қушнилари ёзувчими, мухбирми бўлган. Жуда галати одам эди у дейдилар. Эрта-ю кеч уйда бикниб угирар, ҳеч кимга қушилмасди. Худди гадоилардай жулдур кийимда юрарди доим. Қачон қарасангиз чироғи ёниқ бўларди.

– Улганми, ўша ёзувчи?

– Бедарак кетганига анча булди. Қариндош-уруғи йўқ эканми, нарсаларини одамлар ташиб кетишган. Амакимга шу китобдан теккан экан.

– Иккинчи китоб-чи?

– Иккинчисини шу ердан топдим. Ҳадеб бир хил китоб ўқийвераманми, бошқа китоб оламан, деган ниятда кутубхонага боргандим. Пенхтагалар орасидан чиқди. Солиштирай деб олгандим, ҳалигача уқиб ётибман.

– Хўш, хўш?

– Аммо барибир биринчи ўқиган нарсамни тополмадим.

– Уқиётганингиз билан бир хил чиқдимми, у ҳам?

– Афсуски, ҳа!

Уша куни қушним билан бирга овқатлангани бордик.

Битта асар уқиётган одамларни ҳеч кузатганимиз?! Улар руҳиятида қандайдир ўхшашлик, ҳамоҳанглик булади. Чунки китобдан олинган таассурот, ҳаёллар бир-бирига яқин-да! Бизда эса бу нарса сезилмасди. На у ва на мен китоб ҳақида чурк этиб оғиз очдик. У узича чуқур ҳаёлга толган. Мен узимча... Зотан, нега бирга овқатланаётганимиз тушунарсиз эди. Аммо бир нарсада ўхшаш томонимиз бор: ошхонада иккимизгина ҳаммадан ажралиб турардик, иккимизгина мавжуд ҳаётдан ажралиб қолгандик.

Қайтдик. Қайтаётиб бир-биримизга хайр, дедик холос. Бошқа гап гапирилмади. Чунки у ҳам, мен ҳам шошаётгандик. Мақсадимиз бир эди – китоб уқишни давом эттириш!

Энди уқишга муккамдан кетдим. Худди очқаб ётган юҳодай сатрларни ямламай юта бошладим. Ҳеч нимани эшитишни хоҳламасдим ва ҳатто тушликка чиқишга ҳам вақтимни кизганардим. Мен емас, ичмас, ухламасдим. Кузларим қизариб кетган, юзларимни чақир тикандай соқол қоплаган, ажин босган... Хуллас, ойнага қараб ақлдан озишдан чучирдим. Шу боис ҳам ойнага карамасдим. Энди мени китобнинг эгаси ҳам кизиқтирмай қуйганди. Айрим пайтлари силлам қуриб, бир зумгина тин олиш учун китобни ёпардим. Тоғларга караганча қолардим уша дам. Ҳақиқатан, мен ўзга олам кашф қилгандим. Бироқ у чиндан-да биллур боғга ўхшарди. Чиройли, аммо тафтсиз. Бу боғнинг инсонларга ҳеч канақа дахли йўқдай эди. “У

илоҳий китоб, илоҳий!” деб даҳшатга тушардим. У худди бомбадай қулга олишга қурқар, бир зум китобга даҳшат ила тикилганча қолардим. Шундагина: “Бошқа уқимайман!” дея ўзимга суз берар, аммо ҳеч бунинг уддасидан чиқолмасдим. Барибир уни қайта очишга журъат этардим. Китоб эса ҳеч қачон тугамайдиғанга, уни тамомлагани умрим етмайдиғанга ухшарди.

Яна уни эсладим. Учрашганимизга уч-тўрт кун бўлиб қолгани, унинг дам олиш муддати тугаётгани. “Китобни қайтариш керакдир!” – уйладим мен. Аммо ниятим бирон баҳона топиб китобни олиб қолиш эди.

У билан учрашдик. У қандайдир сархуш, хаёлчан утирарди. Шу утириши кетар жафосидай туюлди менга. Уйга эмас, қаёққадир йўқликка! Шунинг учун ҳам қуз қараши чучитди мени. Ҳиссиз, нигоҳлари суник: “Китобни уқиб тугатганмикин? Наҳот бунинг иложи бўлса?!”

– Уқиб бўлдингизми? – хайратланиб сўрадим ундан.

– Тугатгандайман. Мен ҳаммасига тушундим.

– Нимага тушундингиз?

– Оддий китоб эмас у. Унда қандайдир биомайдон бор. Шунинг ҳеч сездингизми? Шу китобни ўқидим-у, у ёғига яшашнинг маъноси йўқдай туюлиб қолди. Чунки ҳаётимда нималар бўлишини олдиндан биладигандайман. Шу боис ҳам иккинчи қайта яшаётганга ўхшайман.

– Охирги сафар ҳам Фуҳайра Муҳалладни ўлдирдимми?

– Ҳа!

– Нера?

– Ҳаёт шундай тузилган. Аслида, бундоқ чуқур

уйлаб карасангиз, ҳаммамиз бир-биримизга ажал келтирарканмиз. Бу дунё аввал бошдан емирилиш, чириш, ёниш асосига қурилган-ку, ахир! Биз эса қандайдир саробларга ишониб яшаймиз. Уларнинг сароблигини билгач эса ҳаёт тамом булади, биз учун.

Аммо ҳамма ҳам саробларнинг тагига етолмайди. Етганлар эса... ё уз жонига қасд қилади, ё жинни булади, ёки мудҳиш ёзувчига айланади.

Шу китобни уқиб галати туш кўрдим.

Оғайнилар билан дам олгани чиққанмишимиз. Шундай оғайнилардан биттаси бизни ажал қиёфасида қувлай кетди. Биз ундан чучисак-да, ҳеч қочгани шошилмасмишимиз. Чунки “шундай бўлиши керак. шундай бўлиши керак!” деб уйлармишимиз! Тавба, жуда галати туш...

У чарчаб ҳолдан тойган кимсадай букчайиб утирар, қаддини ростлагани мадори етмасди гуё. Кузлари хира тортган, уйқуси келаётгандай чузилиб гапирарди. Ҳаётдан жуда зериккан, одамни чучитадиган даражада лоқайд бўлиб қолганди у. Назаримда унинг ичи бушаб, қоғоздай, қушдай енгил бир нимага айланганди.

Қизиги, у ортик ҳеч нима демай, уша алфозда ухлаб қолди. Эшигини аста ёниб чиқиб кетдим. Китобни сураб қолиш умуман ёдимдан кутарилибди.

Хонамга келиб ҳам анча пайтгача ухлолмай, уни уйлаб ётдим. Нимаси ўзгариб қолганини ҳеч билолмасдим.

Эртасига нонуштага кетаётиб, унинг эшигини тақиллатдим. Аммо ҳеч ким жавоб бермади. “Кетганмикин? – уйладим мен. – кетса китобини сураб чиқарди-ю...”

Нонуштадан қайтгач. яна унинг эшигини қокдим. У йуқ эди. Ноилож хонамга кирдим. Аммо утиролмадим. Хужрадай хонамга сигмай кетдим негадир. Китобга карагим ҳам келмасди. Уз-узимга минг баҳона туқиб, кучага чиқдим. Асл ниятим уни излаш эди. Дам олиш уйига келган-кетганларни қайд қилувчи хужжатхонага кирдим. Кетганлар руйхатидан унинг исм-шарифини изладим. Йуқ, у кетмаганди. Негадир кунглим ёришиб кетди. “Бозорга чиккандир?!” Уз-узимни юпатдим мен.

Ундан кунглим хотиржам, хонамга қайтдим. Энди китоб укисак ҳам бўлаверади. Аммо укиган сайин қурқа бошладим. Ҳозир қандайдир даҳшатли воқеа юз берадигандай, этларим жунжикарди. Зотан, уқийтган қахрамоним унинг ўзгинаси эди! Юмшоқ кунгил, гамгин чехрали. Ҳатто, ҳатто амакиси ҳам тасвирлапганди. Уша ғалати ёзувчигача бор эди, китобда. Балки... балки воқеаларни шу китобдан уқиб олиб, гапиргандир. Уқийвердим. Унинг дам олишга отланганини уқияпман-у, юрагим така-пука! Мен билан танишгани ҳам бордир... Даҳшат билан китобни ёпдим. “Уқимайман, уқимайман!”

Хонадан отилиб чиқдим. Асар шу қадар қурқинчли эдики... Унинг эшигини жон ҳолатда даранглатиб ура бошладим. Атрофга дарров одам ёгилди. Эшикни бузиб ичкари утдик. У ерда ҳеч ким йуқ эди. Аммо унинг кийимлари йигилмаган, оппоқ охори кетмаган куйлаги шкафда осиглиқ турарди. Узи эса йуқ эди. Раҳбарият уни излашга киришди. Ҳамма ҳайрон, ваҳимада. Узим бир алфозда хонамга қайтдим. Кузим китобга тушди-ю, даҳшатдан бақириб юбораёздим. Китоб қалинлапганди, тушуняпсизми, биринчи олға-

нимга нисбатан анча қалинлашганди. Демак, демак... Китоб тирик одамлардан иборат экан-да. руҳимизни сураб оларкан-да. у! Қурқа-писа танамга кўз ташладим. Во, дариг! Мен... мен... қоғоздай юпкалашиб қолгандим. Наҳот, наҳот мен ҳам китобга айланиб кетсам. Наҳот одамлар учун ҳеч нима қилолмасам. Титроқ қулларим билан шимимдан гугурт олиб чакдим-у, китобга тутдим. Ўша дамда унинг минглаб нусхада чоп этилганини билишни истамасдим. Ҳаёт-чи. ҳаёт! Ахир унга ут қуя олмайман-ку! Китобни ҳаётийлиги учун ёкиш, фирғ бемаънилик эмасми?! Аммо кечиккандим.

Зум утмай лоп этиб кузларимдан олов чиқди. Узим ҳам китобга қушилиб ёна бошладим...

НИГИНА НИЁЗ

ХОТИНИМНИ МЕН ЎЛДИРМАДИМ

«NOSHIRLIK YOG'DUSI»
ТОШКЕНТ – 2018

Нашриёт лицензияси АТ №122 12.11.2008 й.

Бадий муҳаррир *Беҳзод Ҳаидаров*

Саҳифаловчи *Илмира Адилова*

Босишга рухсат этилди 05.03.2018 й. Бичими 60x84 ^{1/16}

Times New Roman гарнитураси. Офсет қоғози.

Офсет босма усулида босилди.

Шартли босма табағи 6,5.

Нашриёт-ҳисоб табағи 6.

Адади 3000 нусха. Буюртма № 05/03

«RELIABLE PRINT» МЧЖ босмахонасида чоп этилди.

Тошкент ш. Чорсу майдони, 3-А.

ISBN 978-0943-8062-3-7

9780943806237